T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİSTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK KAVRAMI: SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM GÜVENLİK

Yüksek Lisans Tezi

Demet HASER

100011622

İSTANBUL,2018

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİSTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK KAVRAMI: SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM GÜVENLİK

Yüksek Lisans Tezi

Demet HASER

100011622

Danışman: Doç. Dr. Hasan Basri YALÇIN

İSTANBUL,2018

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Uluslararası İlişkiler (tezli)

Yüksek Lisans programı öğrencisi Demet HAZER'in

Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik başlıklı tez çalışması.

Enstitümüz Yönetim Kurulu **25.05.2018** tarih ve **2018 / 475 / 12** sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI	Doç. Dr. Hasan Bedri YALÇIN	
JÜRİ ÜYESİ	Prof. Dr. Oya Dağlar MACAR	
JÜRİ ÜYESİ	Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin ALPTEKİN	

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ÖZET

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde en önemli ve üzerinde en çok çalışmalar yapılmış konulardan biri 'güvenlik' olmuştur. Güvenlik kavramı genel olarak ulusal güvenlikle aynı anlamda kullanılmış ve siyasi gücün devamlılığı için en önemli unsur olmuştur. Bu bağlamda da üzerinde durulan temel nokta askeri güvenlik konusu olmuştur. Zaman içerisinde özellikle de dünyanın küreselleşmesi ile birlikte güvenlik kavramının alanı da genişlemiştir. Devlet odaklı güvenliğin yanında birey ve toplum güvenliği de gündeme gelmiş ve önem kazanmıştır. Güvenliğin askeri boyutu genişleyerek politik, ekonomik, çevresel boyutları da önem kazanmış ve güvenlik konusunun alanı da genişlemiştir.

Bu çalışma üç bölümde düzenlenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde güvenlik kavramının tarihsel gelişimi ve uluslararası ilişkilerdeki tanımı yapılarak geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde teorik olarak incelenmiştir. İkinci bölümünde güvenlik algılamaları çerçevesinde tehdit kavramı ve yeni güvenlik tehditleri incelenmiştir. Güvenlik olgusu tehdit algılaması ile başlayan bir durum olup, Soğuk savaş sonrası dönemde bu algılar değişerek yeni tehdit türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise Soğuk savaş sonrası ve 11 Eylül ile birlikte değişen güvenlik incelenmiş, yeni güvenlik teorilerinden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: (Güvenlik, Tehdit, Soğuk Savaş, Yeni Güvenlik Teorileri)

ABSTRACT

One of the most important and most studied topics in international relations discipline has been 'security'. The concept of security has been used in the same meaning as national security in general terms and has been the most important factor for the continuity of political power. In this context, the main point emphasized in the security was military security. Over the time, especially with the globalization of the world, the field of security has expanded. In addition to state-oriented security, individual and community security has also come to the fore and become important. By the expansion of the military dimension of security; political, economical and environmental dimensions have gained importance and the field of security has expanded.

This study is organized in three sections. In the first part of the study, the historical development of the security concept and its definition in international relations have been theoretically examined within the framework of traditional security understanding.In the second part, in the frame of security perception; concept of threat and new security threats are examined. Security is a condition that starts with threat perception, and in the post-cold war period these perceptions have changed and caused new types of threats to come to existence. In the third and last part of the work, the changing security terms after the Cold War and September 11th was examined and new security theories were mentioned.

Keywords: (Security, Threat, Cold War, New Security Theories)

İÇİNDEKİLER

ÖZET……i

ABSTRACT……ii

KISALTMALAR……v

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM: METODOLOJİK ÇERÇEVE 3

1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı…….3

1.2.Araştırmanın Amacı…….4

1.3.Araştırmanın Soruları 4

II. BÖLÜM: GÜVENLİK KAVRAMIN TARİHSEL VE TEORİK GELİŞİMİ……..**5**

2.1.Kavramsal Açıdan Güvenlik……....5

2.2.Tarihsel Gelişim.....9

2.3.Ulusal Güvenlik.....10

2.4.Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı…….....12

2.4.1. Realizmin Güvenlik Kavramına Bakışı ……..……...……...14

2.4.2. Neorealizmin Güvenlik Kavramına Bakışı …….……19

2.4.3. İdealizmin Güvenlik Kavramına Bakışı …...……..……..22

III. BÖLÜM: ULUSLARARASI SİSTEMDE TEHDİT VE GÜVENLİK..25

3.1.Tehdit Kavramı……..25

3.2.Asimetrik Tehdit……26

3.3.Soğuk Savaş Dönemi Tehdit Algılamaları……28

3.4.Soğuk Savaş Sonrası Dönemin TehditAlgılamaları……..31

3.5.Küresel Güvenlik Tehditleri……..33

3.5.1. Terörizm…….34

3.5.2. Silahlanma……..36

3.5.3. Organize Suçlar……..37
3.5.4. Çevresel Güvenlik……..37
3.6.Yeni Güvenlik Teorilerinin Uluslararası Sisteme Etkisi……39

IV. BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI SİSTEMDE GÜVENLİK..... 41

4.1.Küreselleşen Dünyada Genişleyen Ve Derinleşen Güvenlik Algısı……..42
4.2.Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem……..44
4.3.11 Eylül ve Değişen Güvenlik Algısı……44
4.4.Yeni Güvenlik Teorileri……46
4.4.1. Kopenhag Okulu…… 46
4.4.2. Eleştirel Teori…….48
4.4.3. Sosyal Konstrüktivist (Yapısalcı) Yaklaşım……..49
4.4.4. Postmodernizm……...51
4.4.5. Feminizm……52
4.5.Güvenliği Yeniden Düşünmek Üzerine Değerlendirme……52

SONUÇ……..55

KAYNAKÇA…….57

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BM:	Birleşmiş Milletler
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK:	Kürdistan İşçi Partisi
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Güvenlik kavramı insanın doğumundan itibaren hayatın her noktasında ve evresinde kullandığı bir olgudur. İnsanlar güven ve huzur içinde yaşayabilmek için kendilerine bir yol çizerler. İnsanlar gibi devletler de öncelikli olarak toprak bütünlüğünü korumak varlıklarını devam ettirebilmek için çaba gösterirler. Devletler içten ve dıştan gelebilecek tehditlere karşı toprak bütünlüğünü koruyarak vatandaşlarının güven içinde yaşamalarını sağlamaya çalışırlar.

Güvenlik kavramının anlamına ve içeriğine ilişkin tartışmalar ve güvenliği tehdit eden durumlar her döneme göre farklı özellikler taşımıştır. Modern dönem öncesinde güvenlik kavramının siyasi bir söylem olmadığı Orta Çağ döneminde güvenlik yağmacılara ve istilacılara karşı korunmak olarak değerlendirilmekteydi. Modern toplumun siyasi temellerini belirleyen Vestfalya Barışı ile birlikte güvenlik, ulus devletin güvenliği olarak dışarıdan gelecek tehditler olarak şekillenmiştir. Fransız Devrimi ile birlikte ise güvenlik kavramı politik bir nitelik kazanmıştır. Fransız Devrimi ile ön plana çıkan eşitlik-adalet gibi kavramların yanında ulus devletin güvenliği de şekillenmiştir. Devletler için ulusal güvenliği tehdit eden hususlar askeri tehditler olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası sistemde güvenlik anlayışı her devlete ve döneme göre farklı şekillerde algılanmıştır. Bununla birlikte, geçmişten günümüze değin güvenlik korkusu her zaman olmuş ve tehdit her duruma göre yeniden şekillenmiştir. Tarih boyunca diğer devletlerden sakınmak, diğer devletlerle yaşanan rekabetten zarar görmemek, diğer devletlerden güçlü olmak tüm aktörlerin önceliği olmuştur.

İki büyük dünya savaşından galip çıkan devletler, dünyayı şekillendirme çabaları içine girmişlerdir. İkinci dünya savaşından sonra ise dünya, Amerika ve SSCB(Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği) tarafından iki kutuplu yapıya bölünmüştür. Amerika ve Sovyet bloklarının yanında, taraf olan devletler ve uluslararası örgütlenmelerde yer almış ve uluslararası sistem iki parçalı bir hale gelmiştir. Soğuk savaş döneminde güvenlik tehdidi ve siyasi politikalarda ideolojik boyut ön plandaydı. Blokların savundukları ideolojiler Soğuk savaş stratejilerini belirlemiş, siyasal ve sosyal hayatı şekillendirmiştir.

Soğuk Savaşın bitmesi ile uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapı ortadan kalkmış, ABD(Amerika Birleşik Devletleri)'nin süper güç olduğu bir düzen başlamıştır. ABD'nin temsil ettiği liberal politikaların SSCB'nin politikalarına üstün gelmesiyle Komünist Blok yıkılmış, Demir Perde çökmüş ve ideolojik bölünmede ortadan kalkmıştır.

Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönemin sonunda küreselleşme sürecininde ivme kazanmasıyla güvenlik anlayışı değişmeye başlamış ve yalnızca askeri tehditler etrafında şekillenmekten çıkmıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle istikrar ve düzeni sağlama endişeleri ile güvenlik kavramı yalnızca askeri tehditler olarak değil daha geniş ve yeni güvenlik anlayışı ile yorumlanması gerekliliğini doğurmuştur. Soğuk Savaş döneminin yapay korkuları yerini gerçek korkuların oluşturduğu bir güvenlik anlayışına bırakmıştır. Güvenlik anlayışındaki bu değişime, teknolojik gelişmelerin ve küreselleşme ile yaşanan dönüşümün sonucu olduğu kabul edilmektedir. Bu gelişmeler ve dönüşüm yeni güvenlik yaklaşımlarının doğmasına sebep olmuştur.

Soğuk Savaşın bitmesi ve küreselleşmenin yaşanması ile birlikte uluslararası ilişkilerin etkin paradigması olan realizm sorgulanmaya başlamıştır. Realizmin odak noktaları olan güç, çıkar, devlet gibi ana kavramlar değişen sistemi açıklamada yetersiz kalmıştır. Ekonomi, bilişim, birey, çevre güvenliği gibi konuların güvenlik alanını genişletmesiyle realizmin yetersiz kalışı daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Bu durum ise yeni güvenlik anlayışının doğmasına yol açmıştır. Bu çerçevede oluşan küresel sistemde güvenlik, sadece askeri problemler olmaktan çıkıp terörizm, çevresel problemler, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, teknolojik gelişmelerin neden olduğu riskler gibi unsurları da kapsayan bir kavrama dönüşmüştür. Dolayısıyla devletlerin güvenliği yalnızca düşman tehdidi ile değil, istikrar ve düzeni bozabilecek her türlü tehdit ile belirlenmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte güvenlik tehditlerinin alanının farklılaşması ile geleneksel güvenlik tanımlamasının yetersiz kalışı güvenliğin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Geleneksel güvenliğin temelini oluşturan savaş ve düşman olgusu günümüzde terörizmle savaş, siber savaş gibi yeni formlarda karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında oluşan küresel ortamı şekillendiren en önemli olay 11 Eylül saldırısı olmuştur. Terör saldırısı sonucu terörizm ve kitle imha silahları gibi konular uluslararası güvenlik konusunun gündemi olmuştur.

I.BÖLÜM: METODOLOJİK ÇERÇEVE

1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı

İnsanlık tarihinden günümüze kadar, insanların en temel ihtiyaçlarından biri kendini koruma içgüdüsü olmuştur. Geçmişteki kabilelerden, günümüzdeki devletlere kadar olan tarihsel süreçte insanlar bir arada yaşamışlar; kendilerini, yaşam alanlarını, değerlerini korumak için mücadele etmişlerdir. Geçmişteki ilkel savaşlar günümüzde yerini teknolojininde gelişmesiyle savaşları ve güvenliği daha karmaşık hale getirmiştir.

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde güvenlik kavramı, üzerinde geniş teorik ve ampirik incelemeler yapılan en önemli konulardan biri olmuştur. Güvenlik konusunu ortaya çıkaran en önemli unsur tehdit algısı ve bir tehdidin varlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaşın bitmesi ve küreselleşmeninde etkisiyle tehdit algılamaları, dolayaısıyla güvenlik kavramıda önemli ölçüde değişmiştir. Tehdit kavramının içeriği Soğuk Savaş dönemi öncesine kadar daha belirginken, 21. Yy ile birlikte çok boyutlu bir hale gelmiştir.

Birinci ve ikinci dünya savaşlarının bitmesiyle devletler güvenliklerini sağlamak için çeşitli düzenlemelere yönelmişlerdir. 11 Eylül terör saldırısının yaşanmasıyla güvenlik alanındaki çalışmalar daha da hız kazanmıştır. Yalnızca devlet odaklı askeri güç önemini kaybetmiş, insani değerler ve çevresel faktörler gibi unsurlar da ön plana çıkmıştır.

Bu çerçevede oluşan yeni sistemle birlikte sadece askeri konuların odak noktası olan güvenlik kavramının alanı da genişlemiştir. Terörizm, çevresel tehditler, kitle imha silahları gibi konularda güvenlik alanında tartışılan unsurlar haline gelmiştir. Dolayısıyla devletlerin güvenliği yalnızca düşman tehdidi ile değil, çok çeşitli tehditler üzerinden belirlenmektedir. Soğuk Savaş ve öncesindeki dönemlerde tehdit unsurları tahmin edilebilirken, uluslararası sistemdeki değişimler ve belirsizlikler güvenlik kavramının yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. Yaşanan bu değişim ile güvenlik

kavramının çerçevesini ve herkesin üzerinde anlaşabileceği noktaları belirlemek gittikçe zorlaşmıştır.

Bugün gelinen noktada Güvenliğin boyutları değişmiş, geleneksel güvenlik yerini yeni güvenlik anlayışına bırakmıştır. Güvenlik konusunun genişlemesi realistler tarafından alçak politika olarak tanımlanan unsurlarında tanımlanabilir olmasını gerektirmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışması Uluslararası İlişkiler disiplini içinde önemli yer tutan güvenlik kavramının Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle alanının genişlediğini ve derinleştiğini ortaya koymak; devlet odaklı askeri güvenliğin oluşturduğu yüksek politikaların yanında sosyal, çevresel güvenlik gibi düşük politikalarında önem kazandığını açıklamak amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda sırasıyla uluslararası ilişkiler teorilerinde güvenlik, Soğuk Savaş sonrası değişen tehdit algısı ve genişleyen güvenlik kavramı incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Soruları

Çalışmanın cevap aradığı sorular Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin yeni dünya düzenine geçmesi ve küreselleşme ile birlikte devletlerin değişen tehdit algılarını inceleyerek, geleneksel güvenlik teorilerinin yanında yeni güvenlik teorilerinin yaklaşımlarını da ortaya koyacaktır. Uluslararası ilişkilerde Güvenlik konusunu inceleyen çalışma aşağıdaki sorulara cevap arayacaktır:

1- Uluslararası ilişkiler teorilerinde güvenlik kavramının yeri nedir?
2- Uluslararası sisteminin güvenlik anlayışında Soğuk Savaş sonrası dönemde ve küreselleşme ile yaşanan dönüşümle birlikte tehdit algısı nasıl değişmiştir?
3- Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler yeni teorilerinin güvenlik kavramına bakış açısı nasıl değişmiştir?

II.BÖLÜM: GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL VE TEORİK GELİŞİMİ

2.1.Kavramsal Açıdan Güvenlik

Güvenlik kavramı için söylenebilecek en temel şey her canlının her yerde ve her şartta ona ihtiyacının olduğudur. Bu nedenden dolayı güvenliğin kapsamı sürekli olarak derinleşmektedir. İnsan güvenliği, toplum güvenliği, devlet güvenliği, çevre güvenliği, uluslararası güvenlik gibi pek çok tanımlama mevcuttur. ‘’Neyin güvenliği?’’, ‘’kimin güvenliği?’’, ‘’güvenlik nasıl sağlanır?’’, ‘’uluslararası alanda kalıcı güvenlik sağlanır mı?’’ gibi sorular güvenlik nedir sorusunun tanımlanmasını güçleştirmektedir. Uluslararası ilişkilerde de güvenlik ulusal, uluslararası kurumlarda ve olaylarda karşılaşılan bir olgudur. Güvenlik ile amaç arasında doğrudan bir ilişki vardır ve amaca göre yeni güvenlik arayışları belirmektedir. Uluslararası sistemdeki tüm aktörler kendi büyüklük ve güçlerine göre güvenlik arayışına sahiptirler.

Güvenlik kavramına yönelik tanımlara bakıldığında oldukça farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bu farklılığın iki temel nedeni vardır. İlk olarak kavram, tarihi olaylara, tarihi süreçlere göre değişiklik göstermekte ve farklı algılamalara yol açmaktadır. Bir diğer nedende güvenlik kavramına bakış açısına (ülkelerin farklılıkları, tanımlama yapan kişinin ideolojik ve kişisel görüşleri vb) bağlı olarak şekillenmesidir. Bu sebeplerden dolayı güvenlik kavramı ile ilgili tanımlar, yaklaşımlar, ülkelerin ve aktörlerin politikaları, aynı uluslararası sistemde bile her devletin tehlike ve tehdidi farklı anlayış biçimine ve farklı teorik görüşlere göre şekillenmektedir. Birbirinden farklı kavramsal ve teorik yaklaşımlar, aktörlerin siyasi ve sosyal yapılarına göre farklı görüş bildirirler ve tehdit algılayışlarını şekillendirirler.

David Baldwin’e göre güvenliğin farklı tanımlarının ortaya çıkması iki açıdan önem arz etmektedir. Birinci olarak, bir güvenlik politikasının diğeri ile karşılaştırılmasını kolaylaştırarak, rasyonel politika analizine katkıda bulunmaktır.

İkinci olarakda birbirinden farklı görüşlere sahip olanlar arasında ortak bir temel oluşturarak, bilimsel iletişimi kolaylaştırmaktır.[1]

Uluslararası ilişkilerde devlet, dış politika, güç ve güvenlik anahtar kavramlardır. Devletlerin ortaya çıkış sebebi olarak da gösterebileceğimiz bireylerin güvenliğini devletlerin var oluş sebebi olarak birinci sıraya getirirsek güvenlik kavramının önemini daha iyi anlayabiliriz. Uluslararası ilişkiler sisteminde güvenlik kavramı, aktörlerin davranışları, evrensel ve bölgesel kavramlar ile birlikte ele alınıp incelenmektedir. Ancak güvenlik uluslararası ilişkiler sistemi ile birlikte değil, insanlık tarihi ile başlamıştır ve bu nedenle güvenlik kavramı bir süreç içinde ele alınmalıdır. Zaman ve içindeki şartlara göre değişen olaylarla kavramın içeriği değişip zenginleşmiştir.

Dünyadaki her canlının ilk amacı varlığını koruyabilmek ve devam ettirebilmektir. Bu durum uluslararası sistemi oluşturan devletler için de geçerlidir. Varlıklarını koruyabilmek ve devam ettirebilmek aynı zamanda güvenlik kavramının da temelini oluşturmaktadır ve güvenlik temel değerdir. Güvenlik kaybedildiğinde, sahip olunan her şey elden gideceği için insanlar güvenliklerini riske atan her şeyi yok etmeye çalışırlar.

Güvenlik kavramının uluslararası ilişkilerde yaygın bir kullanımı olmasına rağmen üzerinde ortak bir tanımı yapılamamıştır ve pek çok muğlak açıklama vardır. Bunun sebebi kişilerin ve toplumların siyasi ve ideolojik görüşlerinin farklı olması ve güvenliğe duyulan ihtiyaç çeşitlerinin farklı olmasıdır. Temel ihtiyaçlar olan gıda, barınma, sağlık gibi ihtiyaçlar evrenseldir. Ancak bu temel ihtiyaçların dışında kalan savaş, barış, devlet, sınıfsal yapı gibi olgular aktörlerin veya kişilerin siyasi ve ideolojik bakış açılarına bağlıdır ve evrensel olamazlar. Bu sebeplerden dolayı ortak bir güvenlik tanımlaması yapmak zordur. Güvenlik kavramının tanımı yapılırken birçok değişken göz önüne alınmalı ve değişen şartlara göre kavram yeniden belirlenmelidir. Bu durum kavramın herkes tarafından kabul edilebilir olmasını engellemektedir. Bununla birlikte güvenliğe ilişkin ‘’tehlikelerden ve korkulardan uzak kalma, bir tehdidin olmaması’’ gibi ifadelerin birçok tanımda kullanılmış olması ortak bir anlayışın olduğunu

[1] David A. Baldwin, ‘’ Güvenlik Kavramı’’, Çiğdem Şahin(Çev.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara: ASAM Yayınları, 2004, s.2.

göstermektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi güvenlik kavramı ve tehdit arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur.

Güvenlik kavramı daha çok güvensizlik ihtimallerinin ortadan kaldırılmasını ifade eder. Güvensizlik ihtimalleri ise, şiddete maruz kalma, yoksunluk ve yoksullukla karşılaşma ihtimalleri demektir. Güvensizlik ihtimalleri riskleri gündeme getirir, riskler gerçekleşme yakınlığına bağlı dozlarda endişe ve korku yaratır, her endişe ve korku yaratan durum tehlikeli bulunur, tehlikelerin yakınlığı ve büyüklüğü ister algılara ister olgulara dayansın, tehdit olarak görülür.[2] Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kuramsal açıdan yapılan ilk ve en önemli çalışmalara imza atan Arnold Wolfers'a göre güvenlik, kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, sübjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusu taşımamaktır.[3] Güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için, varlığın korunması ve sürdürülmesine yönelik,

- Bir ya da birkaç iç tehdidin,
- Ve/veya birkaç ya da bir dış tehdidin,
- Ve/veya bu türden algılamaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.[4]

Uluslararası ilişkiler alanında güvenlik bu kavramın günlük yaşamdaki kullanımından farklı bir anlam taşımaktadır. Toplum içerisinde güvenlik, sosyal güvenlik ve bireylerin fiziksel güvenliği anlamını taşırken, uluslararası alandaki güvenlik büyük ölçüde güç politikalarına dayanır. Bir konunun uluslararası güvenlik konusu olup olmadığına ilişkin ayrım geleneksel askeri, politik yaklaşım içerisinde bulunabilir. Bu anlayışta güvenlik devletin bekasıyla ilgilidir ve buna yönelik yaşamsal bir tehdit söz konusudur. Bu güvenlik anlayışı, tehdidin ortadan kaldırılması için olağanüstü önlemler alınmasını meşru görür.

Devletler eski zamanlardan beri güvenlik olgusunu ilk amaç olarak tutmuşlardır ve buna bağlı olarak da güç kavramına fazlasıyla önem vermişlerdir. Uluslararası ilişkiler sisteminde yer alan bütün aktörler farklı güvenlik arayışlarına sahiptirler. Sistemdeki bütün aktörlerin güvenlik algılamaları farklıdır ve buna bağlı olarak farklı

[2] Beril Dedeoğlu**, Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları, 2014, s.29.
[3] Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era, New York: Harvester Wheatsheaf**, 1991, s.17.
[4] Dedeoğlu,**a.g.e**, s.34.

güvenlik arayışları içindedirler. Bu farklılıkların temel sebebi aktörlerin uluslararası ilişkiler sistemindeki gücüne, içsel dinamiklerine, dış politikayı algılayış biçimine, kapasitesine, bölgesel küresel süreçleri etkileyişine bağlıdır. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının temelde birkaç düzlemde bulunacağı söylenebilir:

a) Uluslararası sistemin bütünü ya da bütününe yakınının güvenliği,
b) Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin bölgelerin güvenliği,
c) Devletin güvenliği,
d) Toplumun güvenliği,
e) Toplumsal alt grupların güvenliği
f) Bireylerin güvenliği[5]

Sözlük anlamı olarak güvenlik, en genel haliyle korkulardan ve tehditlerden özgür hissetmek, tehlikelerden uzak olmak olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre güvenliğin hem fiziksel ve psikolojik boyutunun hem de objektif ve sübjektif tanımlamalarının olduğunu söyleyebiliriz. Tarih boyunca daha ziyade güvenliğin fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve devletlerin sınırlarını başka devletlerin tehditleri ve saldırılarından uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak belirmiştir.[6] Arnold Wolfers'ın güvenliği objektif ve sübjektif güvenlik olarak iki kategoriye ayırması ise literatürde genel kabul edilmiş bir yaklaşımdır. Arnold Wolfers'a göre objektif güvenlik herhangi bir tehlikenin olmadığı durumdur. Sübjektif güvenlik ise herhangi bir tehlike beklentisinin olmadığı yani korku yaşanmayan durumdur.[7] Objektif güvenlik tehlikenin olmadığına şüphe etmemeyi, sübjektif güvenlik ise şüphelenilecek tehlike olmadığına inanmak demektir. Bu tanımlamalara göre sübjektif güvenlik objektif güvenliğe göre daha belirsiz bir kavramdır. Barry Buzan'a göre güvenliğin en önemli sorunu belirsizlik ve korku durumlarının oluşturduğu güvensizlik durumudur.[8]

Sosyal bilimlerde bir kavram olan güvenliğin anlamı tartışmalı ve muğlaktır. Güvenlik konusunda uzlaşılan analizlerin temel noktası bireylere, toplumlara, devletlere ya da diğer aktörlere yönelik tehditlerden özgür hissedilmesidir. Uluslararası ilişkilerin

[5] Dedeoğlu, a.g.e, s.24-25.
[6] Çağrı Erhan, Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye,** Hakan Taşdemir (Der.), Ankara: Seçkin Yayıncılık,2002. s.58.
[7] Bilal Karabulut, **Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Ankara: Barış Kitabevi, 2015, s.10.
[8] Buzan, **a.g.e,** s.1.

anarşik doğası gereği beka ile ilgili kaygılar güvenlikle meşguliyeti doğurur. Bir devletin kendini güvende hissetmesi '' ya diğerlerini kendine saldırmaktan caydırabilmesi ya da saldırıya uğraması halinde kendini başarıyla savunabilmesi'' ni gerektirmektedir.[9] Büyük ölçüde askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik tarihsel olarak literatüre hakim olmuştur. Temel ilgi alanı ise devletlerin kendilerine yönelecek tehditlerle mücadele etmek için geliştirmeleri gereken askeri imkan ve kabiliyetlerdir. Barry Buzan siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve askeri boyutları analizine dahil ederek güvenliği daha geniş bir uluslararası çerçevede tanımlamıştır.[10]

Güvenlik kavramı neye karşı ve ne için güvenlik sorularını birlikte sormaktadır. Uluslararası sistem geliştikçe aktörlerin güvenlik tanımlamaları da farklılaşmış ve her bir aktör diğeri için tehdit haline gelmiştir. Bu durum uluslararası sistemde daha güvensiz ortam yaşanmasına neden olmuştur.

2.2.Tarihsel Gelişim

Güvenlik, Latince se (olmaksızın) ve cura(endişe) kelimelerinin birleşmesi ile türemiş bir kavramdır. Securitas, ''endişeden uzak olma ve sükunet'' anlamına gelmektedir. Endişeden uzak olma objektif bir temele dayanmak zorunda değildir. Bu temel mevcut olduğunda securitas, eski Romalılarca eski Romalılarca tehlikeden uzak olma, emniyet ve güvenlik olarak anlaşılmıştır. Bu temelin yokluğu durumundaysa dikkatsizlik, gaflet ve ihmal anlamlarına gelmiştir. Securitas, Romalılar için m.s. 1. Yydan itibaren, imparatorların koruması altında bulunan özel ve kamu hayatlarının güvenliği olarak anlaşılan ''Roma Barışı'' yani Pax Romana'yı yaratmak için kilit kavram olmuştur. Pax Romana ile ideolojik ve siyasi bir kavram olarak kullanılmıştır.

Güvenliğin tarihsel gelişimine baktığımızda kilit noktalarından biri din sebepli savaşların yaşanmaya başlamasıdır. Tek tanrılı dinlere kadar geçen dönemde güvenlik olgusu; fetih, ganimet olaylarla bağlantılı olmuştur. Tek tanrılı dinler ile birlikte; din odaklı olan cihat, haçlı seferleri güvenlik olguları ön plana çıkmaya başlamıştır. Bir yandan dinler arası savaşlar diğer taraftanda özellikle Avrupa'da beliren mezhep

[9] Hans Gunter Brauch, **Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü,** Uluslararası İlişkiler, c.5, S.18, Yaz 2018, s.5.
[10] John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı,** Uluslararası İlişkiler, c.5, S.18, Yaz 2018, s.73.

savaşları ile din olgusu uluslararası güvenliğin unsuru haline gelmiştir. Din olgusu günümüzde de güvenliğin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. En önemli tehdit unsuru olarak dinler arası çatışmayı gören yaklaşımlardan, din adına yürütülen terörizm faaliyetlerine kadar pek çok konuda din olgusu güvenliği şekillendirmektedir.[11]

Güvenlik kavramının tarihsel süreçteki gelişimi iki aşamalı olmuştur. İlk olarak Romalılar tarafından kullanılmış, çelişkileri olan ve dini etkileri olan bir kavram olarak ilk aşamayı oluşturmuştur ve Ortaçağın sonlarında yerini certitudo kavramına bırakmıştır. Kavramın ikinci aşaması Thommas Hobbes ile başlamıştır. Modern devletlerin büyük hedeflerine hizmet eden süper devletin (Hobbes'un felsefesinde Leviathan) doğuşu ile ilişkilendirilmiştir. İlk çağlardaki güvenlik anlayışını tanımlamak iki açıdan zor olmuştur. İlk olarak ilk çağlarda birbirleriyle etkileşime giren uluslararası sistem mevcut değildir. Diğer bir nedende ulus devletler siyasal aktör olarak ortaya çıkmamışlardır. Bu dönemlerde yalnız komşu olan imparatorlukların, Yunan şehir devletlerinin birbirleriyle etkileşimi vardır. Bu ilişkilerin en genel noktalarından biri güvenlik olgusudur.

Ulusal güvenliğin en iyi nasıl sağlanabileceği konusundaki tarihsel tartışmada Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi yazarlar devlet egemenliğinin etkileri üzerine oldukça karamsar bir tablo çizmeye eğilimlidir. Uluslararası sistem, devletlerin kendi güvenliklerini komşuları pahasına sağlamaya çalıştığı katı bir alan olarak değerlendirmiş ve devletlerarası ilişkiler, devletlerin sürekli olarak birbirlerinden faydalanmaya çalıştığı bir güç mücadelesi olarak görülmüştür.

2.3.Ulusal Güvenlik

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde önemli bir yere sahip olan ulusal güç, geleneksel güvenlik anlayışının temeli sayılmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışına göre ulusal güç ve ulusal güvenlik iç içe geçmiş, birbirlerinden ayrı düşünülemeyen

[11] Karabulut, **a.g.e.**, s.43.

kavramlar olmuştur.[12] Geleneksel güvenlik yaklaşımı realistlerin yaklaşımı etrafında şekillenmiş ve ulusal güvenlik kavramı da ilk kez Machiavelli tarafından kullanılmıştır.

Genel hatlarıyla ulusal güvenlik; devletlerin zararlı tehditlerden uzak kalma özgürlüğü olarak tanımlanabilmektedir. Ulusal güvenlik kavramı ulus devletlerin güvenlik endişelerini anlatmak için kullanılan bir terimdir. Buna bağlı olarak bir devlet için yarar sağlayan her unsur o devlet açısından iyi, güvenliğini tehlike altına sokacak her türlü unsur ise kötü olarak nitelendirilebilir.[13] Güvenlik tanımlarının otak noktası güç ve askeri tehdit etrafında şekillenmiştir. Ulusal güvenlik kavramı ekonomik, askeri, politik, sosyal, teknolojik unsurlarının tamamını kapsamaktadır. Her ne kadar ulusal güvenlik unsurları birbirlerinden ayrı tehditler olarak değerlendirilse de birbirilerinden bağımsız olmayan hususlardır.

Geleneksel güvenlik anlayışına göre ulusal güvenlik ‘’bir devletin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak’’ olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre devletlerin topraklarının güven altında olması ulusal güvenliğin sağlanmış olduğu anlamına gelmektedir. Devletler her türlü tehdide karşı ülkelerini, toprak bütünlüğünü ve ulusal güvenliğini korumak için bir takım stratejiler geliştirirler. Bu stretjileri şöyle sıralayabiliriz:

1.Yaşa ve yaşat: Bu stratejiye göre komşularla iyi ilişkiler kurulması barış içinde yaşama stratejisidir.

2. Güçlüye dahil olma: Zayıf olan bir devletin güçlü olan bir devletin liderliği alına girerek güvenliğini sağlaması anlamına gelmektedir.

3. Sorumluluk teslimi: devletlerin güçlü bir hegemon yapıyı seçerek güvenliklerini sağlaması amaçlanmaktadır.

4. Tarafsızlık: daimi ya da sürekli olarak tarafsız olduğunu beyan ederek her türlü savaş ve ittifaka uzak durma stratejisidir

[12] Stephen M. Walt, **Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı,** Avrasya Dosyası- Güvenlik Bilimleri Özel, c.9, S.2, Yaz 2003, s.74.
[13] Erhan, **a.g.e.,** s.58.

5. Güç dengesi: devletler bir araya gelerek güç dengesi oluşturmayı ve saldırgan politikaların önüne geçmeyi amaçlarlar. [14]

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte devletlerin ulusal güvenlik algılamaları da çeşitlenmiş ve değişmiştir. Bu nedenle devletler ulusal güvenlik politikalarını belirlerken, küreselleşme ile birlikte değişen tüm dengeleri ve unsurları da değerlendirmelidirler.

2.4.Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı

Günümüzde güvenlik konusunda yaşanan tartışmalar iki tarafa ayrılmış durumdadır. Birincisi uluslararası sistemin yapısının anarşik olduğunu savunan ve genişlemeye karşı çıkan geleneksel-realist taraftır. Diğeri ise dünyada yaşanan küreselleşme ile güvenliğin alanının değiştiğini savunan yeni güvenlik yaklaşımını savunan taraftır. Her ne kadar birbirlerinden farklı gibi görünseler de geleneksel güvenlik anlayışından ayrı olarak yeni güvenlik alanı düşünülememektedir.

Vestfalya sistemi ulus devlet sürecinin başlangıcı olarak alınmıştır ve geleneksel güvenliğinde temeli sayılmaktadır. ‘’Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde kurulmuş ve dokunulamaz sınırlarıyla çevrili toprak bütünlüğüne sahip’’ bir aktör olarak tanımlanmıştır.[15] Devletlerin sınırlarının, toprak bütünlüklerinin, egemenliklerinin korunması ve bunların korunabilmesi için askeri-politik gücün en yüksek seviyede tutulması Vestfalya Barışı’nın devlet güvenliği anlayışını yansıtmaktadır. Geleneksel güvenliğe göre devlet ve güvenlik birbirleriyle doğrudan ilişkili kavramlardır. Geleneksel güvenlik anlayışı devleti odak noktasına almakta ve askeri güvenlik etrafında şekillenmektedir. Devlet odaklı geleneksel güvenliğe göre güvenliğin temel amacı topraklarını, egemenliğini ve siyasi bağımsızlığını korumaktır. Bu bağlamda geleneksel güvenlik devletler arasındaki çatışma ve rekabet ile alakalıdır.

[14] Karabulut, **a.g.e.,** s.22-23.
[15] Türel Yılmaz, Vestfalya Sisteminin Temelleri, **Uluslararası İlişkiler ‘’Giriş, Kavram ve Teoriler’’** Haydar Çakmak (Ed.), Ankara: Platin Yayınları, 2007, s.244.

Genel çerçevede geleneksel güvenlik anlayışının beş boyutu vardır. Bunlar; tehditlerin nedeni, doğası, tehditlere nasıl karşılık verileceği, güvenliği kimin sağlayacağı ve nelerin güvenliği olarak sınıflandırılmaktadır.[16]

Geleneksel güvenliğe göre devletin ulusal güvenliğini tehdit eden en büyük unsur yine diğer devletlerdir. Tehdidi oluşturan diğer devletler genelde statüko ile yetinmeyen revizyonist aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük çıkarlara sahip güçlü devletler, milliyetçilik gibi sorunlar yaşayan komşu devletler genel olarak tehditlerin çoğunu oluşturan devletler olmaktadır.[17] Geleneksel güvenlik yaklaşımına göre tehditlerin temelinde diğer devletlerin sahip olduğu askeri güç kapasiteleri yatmaktadır. Oluşan ya da oluşması ihtimal olan durumun iyi değerlendirilip savunmacı ya da saldırgan olanaklar kullanacağı iyi değerlendirilmelidir. Daha Mearsheimer'ın savunduğu Saldırgan Realizm ve Jervis'in görüşlerini yansıtan Savunmacı Realizm geleneksel güvenlik teorilerinde önemli yer kaplamaktadır. Jervis'in savunmacı yaklaşımına göre saldırı-savunma dengesine göre savunma politikası tercih edildiğinde savaş çıkma ihtimali daha az olmaktadır. Saldırı politikası uygulandığı zaman ise savaş çıkması daha yüksek bir ihtimal olmaktadır.[18]

Jervis'in daha çok iyimser olan savunmacı realizmine göre savunmanın amacı savaşı son ihtimal olarak görmek ve güvenlik sorununu minimuma indirmektir. Uluslararası kurumlar aracılığıyla işbirliğini geliştirmek, çatışma yaşanmasının önüne geçebilecek bir yol sayılabilmektedir. Karşılıklı işbirliği ile tarafların askeri güç kullanma ihtimalleri azalacak ve savaş çıkma ihtimalinin önüne geçilebilecektir.

Mearsheimer ise daha kötümser bir bakış açısı olan saldırgan realizm ile karşılıklı işbirliğinin ve uluslararası kurumların etkinliğinin savaşlar üzerinde etkili olmadığını savunmaktadır. Uluslararası sistemin yapısının anarşik olması ile ittifaklar, ihtimal dışı olarak düşünülmektedir. Devletlerin kendi kazançlarını arttırabilmelerinin yolu, diğer taraftaki devletin kazancını en düşük seviyede tutabilme ile mümkün olmaktadır.[19]

---

[16] Benjamin Miller, **The Concept of Security: Should it be Redefined,** Jorunal of Strategy Studies, Vol.24, No.2, June 2001, s.16-17.
[17] Miller, **a.g.e**., s.17.
[18] Robert Jervis, **Cooperation Under the Security Dilemma,** Cambridge University Press, Vol.30, No.2, January 1978
[19] John J. **Mearsheimer, A Realist Replay,** International Security, Vol.20, No.1, July 1995, s.83.

Uluslararası ilişkiler sisteminde devletler sürekli olarak güvenliklerini sağlamak amacı içindedirler. Güvenlik yarışı ve güvenlik konusunun ilk planda yer almasının sebebi uluslararası sistemin yapısının anarşik olmasından ve devletleri kontrol edecek bir üst otoritenin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer nedende devletler diğer devletlerin niyetleri konusunda emin olamazlar ve niyetler değişebileceği için bir belirsizlik durumu hakimdir.[20] Uluslararası sistemin yapısı ve belirsizlik ortamından dolayı her devlet kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bir savunma politikası oluştururlar.

Devletler açısından savaş her zaman bir ihtimal halindedir ve bu nedenle askeri güçlerini maksimum seviyede tutmaya çalışırlar. Geleneksel güvenlik anlayışına göre karşılıklı güvenliği sağlamaya yarayan en önemli yol ittifaklar kurulmasıdır.

Geleneksel güvenlik anlayışına göre devletlerin bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü korumak için gösterdiği tüm çabalar ulus devlet ile ilgilidir. Buzan bu tehditleri, devletlerin fikirlerine, fiziksel yapılarına ve kurumsal varlıklarına yönelik tehdit olarak açıklamaktadır.[21] Bu nedenle devletlerin değerlerine yönelik bu tehditlere ulusal politika alanında öncelik verilmektedir. Devletlerin bu tehditlere karşılık verme ya da caydırma gücü, devletlerin ulusal askeri politikasını oluşturmaktadır. Geleneksel güvenliği oluşturan askeri politik güvenlik konuları devletin yüksek politikasını oluşturmaktadır.

2.4.1.Realizmin Güvenliğe Bakışı

Realistlere göre uluslararası ilişkilerde temel aktör devletlerdir ve askeri-güvenlik konular hiyerarşik yapının en önemli konularını oluşturmaktadır. Bu bağlamda 'güç' uluslararası ilişkileri açıklamadaki en temel kavramdır. Devletlerin uluslararası alanda istikrarını ve güvenliğini sağlaması, anlaşmazlıkların çözülmesi gücün kullanılmasıyla ilişkilendirilmektedir.[22] Devletlerin gücünü arttırma kaygısı hem istikrara hem de çatışmalara neden olmuştur. Bu nedenle güvenlik devletlerin en önemli konularının başında gelmektedir.

[20] Mearsheimer**, a.g.m.,** s.83.
[21] Buzan, **a.g.e.,** s.70.
[22] Arı, **a.g.e.,** s.160.

Realistlere göre güvenlik, devletlerin kaynaklarını korumaya çalışması ve yenilerine yönelmesi şeklinde özetlenebilmektedir. Devletlerde bireyler gibi güç ve çıkar peşinde koşarlar. Uluslararası sistem merkezi bir otoritenin olmadığı, her devletin kendi güvenliğini kendi sağladığı anarşik bir yapıya sahiptir. Buna göre her devlet kendi güvenliğini kendisi sağlayacağı için benzer şekillerde hareket edecek ve aynı çıkarları gözeteceklerdir. Bu nedenle realizm güvenli olgusunu açıklarken güvensizlik, güvende olmama hali üzerinden tanımlamaktadır. [23]

Realizmin 2. Dünya savaşından sonra hakimiyetinin arttığı söylense de, Machiavelli, Thucydides, Hobbes tarihsel arka planda realist yaklaşıma katkı sağlayan düşünürlerdir. İki dünya savaşı arasında yaşanan gelişmeler ve getirilen düzenlemelerin başarısız, yetersiz olmasıyla hakim görüş olmuştur. Savaş öncesi benimsenen görüş olan idealizmin savaşlarla birlikte çökmesi, realizmin etkin görüş olması için önemli etki yaratmıştır. 1. Dünya savaşı ve sonrasında güvenlik çalışmalarında etkin olan idealizm, 2.dünya savaşının yaşanmasına engel olamamıştır. İdealizmin önerdiği işbirliği ve ortak güvenlik hususları yerine devletler güvenliklerini kendi çıkarlarına göre yönetmiştir.1. Dünya savaşından sonra Milletler Cemiyetinin uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler karşısındaki etkisiz kalışı ile idealizmin evrensel barışı savunan görüşü sorgulanmış ve realizmin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Realist görüşün güvenlik kavramına bakış açısı üç noktaya dayanmaktadır. Realizm açısından öncelikli olan devletin güvenliğidir ve devlet eksenli bir güvenlik anlayışına göre bireyin güvenliği devletin güvenliğine bağlıdır. Realizmin güvenlik anlayışındaki diğer önemli nokta uluslararası alanda aktörlerin eylemlerini yönetecek bir üst otoritenin olmamasından kaynaklı olarak sistemin yapısının anarşik olmasıdır. Realizmin dayandığı üçüncü nokta ise güvenliği sağlamak ve uyuşmazlıklara başarı gösterebilmek için gerekli olan güç kavramıdır.

Realist görüşün temeli Thucydides'in Peleponezya Savaşı adlı eseriyle başlar. Atina'nın gücünün hızlı bir şekilde artması Sparta tarafından tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu durum iki kent devleti arasında savaşa yol açmış ve güç dengesi kavramının oluşmasına yol açmıştır. Thucydides eserinde günümüzde kullanılan strateji, ittifaklar, silahlanma yarışı gibi kavramlara yer vermiştir. Thucydides'e göre

[23] Atilla Sandıklı, Bilgehan Emeklier, **21. Yyda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları,** Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi, 2011, s.22.

Atinalılarla Spartalılar arasında yaşanan savaşın kaçınılmaz sebebi, Atinalıların büyüyen gücü ve bu durumun Spartalılarda yarattığı korkudur. Güç dengesinin bozulması kuşku ve güvenlik kaygısına yol açarak savaş için yeterli neden olmuştur.

Realist yaklaşıma katkı sağlayan yazarlardan Thommas Hobbes'a göre insan doğası bencil ve çıkarcıdır ve insanların oluşturduğu topluluğu ''doğa hali'' olarak tanımlamaktadır.. Ortak bir otoritenin olmamasından dolayı insan doğasının hırsı ve birbirleriyle yarış içindeki halleri çıkar çatışmasına yol açmakta ve karşılıklı güvensizlik ortamını arttırmaktadır. Uluslararası sistemde artan rekabet devletlerarası çekişmeleri körüklemekte ve birbirlerine olan güvensizlikleri uluslararası ilişkilerde çatışmanın temel nedeni olarak gösterilmektedir. Hobbes, oluşan güvensiz ortamı aşmak ve çatışma durumundan çıkmak için, bütün insanların kendi idari haklarını Leviathan'a devrettiklerini belirtmektedir.[24] Leviathan, insanları birbirlerinin çıkarları ve hırslarından koruyacak mutlak otoriteye sahip devleti ifade etmektedir ve doğa halinden toplum haline geçiş söz konusudur. Doğa durumu herkesin birbiriyle savaştığı, korku ve şiddetin olduğu bir ortamı ifade etmektedir. Hegemonik bir üst güç olmadığı için doğa durumu devam etmekte anarşik ortam yaşanmaktadır. Hobbes'a göre insanlar kendilerini koruma içgüdeleriyle hareket ederler ve insanın doğal hali nedeniyle birbirleriyle savaş halindedirler.

Morgenthau'nun realist yaklaşımı insan doğasının bencil olduğu ve insan ilişkilerini belirleyen temel unsurun güç olduğu üzerine kuruludur. İnsan doğasının egoist ve çıkarcı hali savaş durumuna yol açtığı için savaş halinden kurtulmak, Hobbes'un önerdiği gibi yönetimin üst otoriteye devredilmesiyle mümkün olacaktır. Morgenthauya göre uluslarda insanlar gibi çıkarlarının peşinden koşmaktadırlar ve bu bakış açısına göre ulusal çıkarlara önem vermektedir. Devlet yöneticilerinin egoist hisleri gücün gerektirdiklerine göre hareket etmelerini gerektirmektedir. Bu bağlamda uluslararası sistemin temel aktörleri olan ulus devletlerin çıkarları ve güç gerekleri çatışma ortamı oluşturmaktadır. Devlet yöneticileri uluslararası sistemde uluslarının çıkarlarını gözetirken kendi ülkelerinin gücüne göre bir politika geliştirmeleri gerekmektedir.

[24] Thomas Hobbes**, Leviathan**, Semih Lim (Çev.), İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2010.

Realist görüşün temel düşünürlerinden biri olan Machiavelli, Prens adlı eseriyle İtalyan prenslere iktidarda kalmaları için siyasal hareketlerini güç politikası üzerine kurmaları gerektiğini söylemiştir. Machiavelli'ye göre iyi bir askeri gücün olmadığı yerde iyi yasalar olmaz ve iyi bir askeri kuvvetin olduğu yerde mutlaka iyi kanunlar vardır. Böylece bir prensin savaş ve onun örgütlemesi ile disiplini dışında başka hiçbir amaç; düşüncesi veya üzerinde çalışacağı bir konu olmamalıdır. Machiavelli haklı haksız savaş tartışmasına katılmamaktadır. Ulusal çıkarların korunması için savaş gerekliyse gerçekleşmelidir. Machiavelli'ye göre devletin çıkarları ve güç arasında doğrudan bir ilişki vardır. Uluslararası sistemde tüm devletler birbirleri için tehdit durumundadırlar ve devletin güvenliği iyi yönetim ile mümkündür. İyi yönetim için iyi yasalar ve iyi bir askeri güç birbirine bağlı şartlardır.

İki kutuplu sistemin yaşandığı dönem realist etkininde en çok görüldüğü dönemdir ve sistemin genel olarak tehdit altında olduğu dönemdir. Rakip olan iki büyük taraf güvenliklerini sağlamak amacıyla silahlanma yarışına girmişlerdir. Birbirlerine tehdit olmalarıyla kitle imha silahlarının artması bu yollarla güvenliğin sağlanmayacağını göstermiştir. Yaşanan bu gelişmeler iki kutuplu sistemin gevşemesine yol açarak güvenlik anlayışında yeni bakış açıları getirmiştir ve bu bağlamda davranışsalcı ve neorealist yaklaşımlar önem kazanmaya başlamıştır. Neorealizmin en önemli isimlerinden Kenneth N. Waltz'a[25] göre uluslararası sistemin aktörleri olan devletler, karşılıklı işbirliği içinde oldukları takdirde kalkınma ve refah yaratabilirler. Ancak uluslararası sistemin yapısı itibariyle anarşik olması, güvenlik kaygılarından dolayı devletleri işbirliğinden alıkoymaktadır.

Realizm uluslararası sistemin yapısının anarşik olduğunu, devletin, sitemin başaktörü olduğunu kabul etmekte ve kendi çıkarlarını en üst seviyede tutarak hareket eden rasyonel aktör olarak tanımlar. Devletler kendi ulusal çıkarlarını gözetirken, güç kullanımında herhangi bir sınırlandırma olmaksızın hareket ederler. Çatışan devletlerden birinin mutlak kazancı diğerinin mutlak kaybı anlamına gelir. Realist yaklaşıma göre güvenlik temel olarak, bütün devletlere pusu kuran tehdit ve sorunlardan dolayı askeri ve stratejik boyutların hakim olduğu, az veya çok anarşik bir sistemde devletin varlığı üzerine kurulmaktadır. Uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul

[25] Kenneth Waltz**, Anarchic Orders and Balances of Power,** Robert Koehene (der.), New York: Columbia University Press, 1986, s.110-104.

eden realizm, uluslararası ilişkilerdeki çatışmaların tek çözümünün savaş olduğunu söylemektedir. Ulus devletler bekalarının devam etmesi için sürekli olarak güç kazanmayı amaçlamakta ve güce bağlı olarak uluslararası sistemde hiyerarşik ilişkiler kurmaktadır. Realizm açısından uluslararası sistemin anarşik yapısı ile söylenmek istenen devletler için ortak bir güvenlik oluşturacak aktörün olmaması demektir. Bir başka anlatımla uluslararası sistemin anarşik olmasının sonucu olarak, devletler güvenliklerini sağlama yetkisini bir üst otoriteye devretmemekte ve uluslararası alanda hukuku sağlayacak bir otorite ve yapı kurulamamaktadır.

Realizme göre güvenlik eldeki kaynakları korumak ve yeni kaynak arayışına yönelmek biçiminde özetlenebilir. ABD'nin savaş sonrasında süper güç olarak ortaya çıkmasıyla dış politika davranışlarını meşrulaştıran bir yaklaşımdır. Uluslararası sisteme bir bütün olarak bakmak, poizitivist yöntemler kullanmak savaş sonrası ABD'nin dış politika anlayışını yansıtmaktadır. Amerika realist teoriyi Soğuk Savaş dönemi boyunca benimsediği ve uyguladığı politikaların meşrulaşması için araç olarak görmüştür. Realizm karşı tarafın tümden ortadan kaldırılmasına kadar varabilecek bir güvenlik anlayışına sahiptir. Devlet sadece gücünü korumayı amaçlamaz, kendisi gibi davranan diğer devletlerle de karşı karşıya gelecektir. Aralarındaki çatışma, birinin ortadan kalkması ile son bulacaksa da, devletler bunu göze alacaklardır. Birinin mutlak kazancı diğerinin mutlak kaybına yol açacaktır. Bu sıfır toplamlı oyunda kaybeden olmamak için 'güç' unsurlarının arttırılması güvenlik anlayışının temelini oluşturmaktadır.[26] Realist teori karşı tarafın tamamen yok olmasına varabilecek kadar bir güvenlik anlayışına sahiptir. Realistler "*diğer bir devletin ki eğer bu potansiyel bir düşman ise, güçlenmesine seyirci kalmaktansa onu önlemek için savaşa başvurmayı meşru saymaktadır.*"[27] Devletler güçlerini hem korumak hem de arttırmak amacı içindedirler. Bu durum devletleri kendisi ile aynı politikaları izleyen diğer devletlerle karşı karşıya getirmektedir.

1970li yıllarla birlikte realizme eleştiriler yöneltilmeye başlanmıştır. Yapılan eleştirilerin temelinde uluslararası alanda devlet dışı aktörlerin rol almaya başlaması, askeri-stratejik konularla birlikte ekonomik konularında uluslararası alanda öne çıkması,

[26] Dedeoğlu, **a.g.e.,** s.72.
[27] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002 s.160.

Vietnam Savaşında yaşandığı gibi askeri gücün belirleyici olmaması gibi unsurlar realizmin görüşlerinin eleştirilmesine neden olmuştur.

2.4.2.Neorealizmin Güvenliğe Bakışı

Uluslararası ilişkilerde güvenlik tanımlamaları yapılırken uluslararası sistemin anarşik yapıya sahip olduğu vurgusu temel argümanlardan biri olmuştur. Neorealistler insan doğası yerine uluslararası sistemin yapısına vurgu yapmışlardır ve buna göre devletler her şeyden önce kendi güvenliklerini düşünürler. Waltz uluslararası sistemin anarşik yapısında devletlerin temel ve öncelikli amacının kendi güvenliği olduğunu vurgulamaktadır. Waltz'a göre anarşi ortamında güvenlik en öncelikli amaçtır ve bekasının sağlanması durumunda, devletler güç, çıkar gibi diğer unsurların arayışına da girebilirler. [28] Diğer bir deyişle devletlerin bekasını sağlaması, diğer tüm amaçların sağlanması için gerekli olan şart olarak ele alınmaktadır.

1970'li yıllarla birlikte Neorealistler realizme yöneltilen eleştirilerden hareket ederek, eleştirilerin hem haklılığını kabul etmiş hem de bu eleştirileri çürütmeye çalışmışlardır. Neorealistler gücün uluslararası sistemdeki etkisi üzerinde durarak ve bu güç dağılımının uluslararası politikayı nasıl etkilediği araştırarak klasik realizmin sınırlarını aşmaya çalıştılar.[29] Güç, uluslararası sistemde her zaman eşit bir şekilde dağılmamış, güçlü devletler kendi çıkarlarını her zaman ön planda tutmuş ve devletlerin karşılıklı bağımlılığı, uluslararası sistemdeki ilişkilerinin yapısını belirlemiştir. Yani uluslararası ilişkilerdeki güç dağılımı sistemi belirlemiştir. Uluslararası ilişkilerdeki en önemli ve en güçlü devlet, sistemde kendi politik yöntemlerini belirlemekte ve gücünü korumaya çalışarak hegemonya oluşturmuştur. "*Güç mücadeleleri son tahlilde her zaman bir güç dengesine (balance of power) yol açar. Çünkü her koşulda bir güç anlayışının mutlak hâkimiyeti olamayacağından, bu doğal olarak, varolan güçler arasında bir dengenin ortaya çıkmasına yol açar.*"[30]

Neorealist teoriye göre bir dünya düzeni kurulması için normlar geliştirilse bile, devletlerarası çatışma yaşanması ve olası savaşların çıkması hiçbir durumda

[28] Kenneth Waltz, **Theory of International Politics,** Addison-Wesley Publishing Company, 1979, s.126.
[29] Waltz, **a.g.e.,** s.46.
[30] Oktay Tanrısever, **Güç Devlet ve Ötesi,** Atilla Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.57.

engellenemeyecektir. Neorealizmin önemli savunucularından olan Mearsheimar'a göre uluslararası sistemde uzun süredir var olan istikrarın nedeni, 2.dünya savaşından beri nükleer çift kutupluluk halinin yaşanmasıdır. İki kutupluluk halinin ortadan kalkması ile devletler arasında tekrardan tehlike hali yaşanmaya başlayacaktır.[31]

Neorealizmin temel savunucularından olan Kenneth Waltz Theory of International Politics adlı eserinde yaklaşımın temel prensiplerinide ortaya koymuştur. K. Waltz teorilerini üç temel analiz üzerine kurmuştur: birey, devlet ve uluslararası sistem. Waltz uluslararası ilişkileri açıklarken realizm gibi sadece devletler üzerinden değil, sistem üzerinden de açıklanması gerektiğini vurgulamıştır. Yani klasik realizm uluslararası sistemi devlet adamlarının tehlike haline göre verdikleri karar göre açıklarken, neorealist yaklaşım sistemin anarşik yapısına vurgu yapmaktadır. Neorealist yaklaşım 1970'li yıllarla birlikte geliştirilmiş, realizmin uluslararası sistemde yaşanan değişimleri öngörememesi, anlama ve açıklamada yetersiz kalması ile ortaya çıkmıştır.[32] Neorealizme göre rasyonel devletler uluslararası sistemin ana unsuru olarak görülmekte, devlet dışı aktörlerin varlığı ve güçlerinin ikincil öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Neorealist teori çatışmaları evrensel bir güvenlik tanımıyla açıklamaya çalışmış ve uluslararası alanda yaşanan çatışmaların temel nedeni olarak sistemin anarşik yapısı olduğunu söylemiştir. Neorealizmin güvenliği ve sistemin anarşik yapısını ele alış şekli şöyledir:

- Devletler güvenliğin temel değeridir.
- Devletler güvenliğin temel objeleri olduğu için uluslararası güvenlik oldukça önemlidir.
- Ulusal güvenlik anlayışı iç güvenlikten ziyade dış güvenlikle alakalıdır.
- Uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olmasının doğal bir sonucu olarak göreceli bir güvenlikten bahsedilebilir. Mutlak güvenlikten söz etmek mümkün değildir.[33]

[31] John J. Mearsheimer, **Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War,** International Security, Vol.15, No.1, Summer, 1990, s.56
[32] Eralp, **a.g.e.,** s.86.
[33] Bilal Karabulut, Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Ankara: Barış Kitabevi,2015, Barry Buzan, Is International Security Possible?, **New Thinking About Strategy and International Security,** Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991, s.22-23.

Uluslararası sistemdeki rekabet ve anarşi ortamında devletlerin temel amacı güvenliklerini sağlamaktır ve bu durumun uluslararası ilişkilerdeki temel sonucu devletler arasında işbirliği yapılma ihtimalini azaltmasıdır.. Uluslararası ortamdaki bu yapı her devletin aslında tek başına olduğu bir sistemi göstermektedir. Waltz'un ''self help'' yaklaşımına göre devletler kendi güvenliklerini sağlamak ve korumak amacı içindedirler. Bu amaç doğrultusunda kendisi için risk olan her durumdan korunmak için askeri gücünü arttırmaya yönelirler. Her devlet kendi güvenliğinin sağlanmasını diğer devletlerin güvenliği pahasına gerçekleştirmektedir. Bu durum Hobbes'a göre ''korku'', John Herz'e göre ''güvenlik ikilemi'' ni ortaya çıkarmaktadır.

Neorealistlere göre güvenlik ikileminin ortaya çıkış noktası uluslararası sistemin anarşik yapısıdır.[34] Güvenlik ikilemine yol açan sistemin yapısı, devletlerin karılıklı olarak maksatlarından kuşku duymalarına ve karşılıklı tehdit algılamalarına yol açmaktadır. Devletlerin gerçek niyetlerindeki belirsizliğin yol açtığı güvenlik ikilemi devletlerin güvenliğini azaltmaktadır. Uluslararası sistemdeki tüm devletler, öncelikli olarak kendi güvenliklerini sağlayıp, kendi varlıklarını güvence altına aldıktan sonra ekonomik, siyasi, sosyal gibi başka hedeflere yönelebilirler.

Realizm uluslararası sistemi açıklarken insan doğasına atıfta bulunurken, neorealizm uluslararası sistemin anarşik yapısını insan doğasından kaynaklı olarak devletlerin bir niteliği olarak değil, savaş hali olarak göstermektedir. Ancak bu savaş hali sürekli olarak savaşların yaşandığı anlamına gelmemekte, her zaman savaş çıkma ihtimali olduğunu göstermektedir. Anarşik ortamda bir devletin rahat olması diğer devletin korku kaynağı olur. Bir devlet sadece savunma amaçlı olarak bile olsa savaş araçları biriktiriyorsa, diğer devletler bu durumu tehdit olarak algılarlar ve endişelenme nedenleri teyit edilmiş olur. Rekabet ortamındaki bu durumda devletlerden birinin gücünü arttırması diğerininde arttırması ile sonuçlanacaktır.

Waltz'a göre uluslararası sistemin en güvende olduğu ortam çift kutuplu yapıdır. Çok kutuplu sistem belirsiz ortama neden olduğu için görece olarak daha az güvenlidir. Uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında devletler güvenlik arayışı içindedirler ve bu

[34] Miller, **a.g.m.,** s.16.

durum çatışmalara neden olmaktadır. Çift kutuplu yapılarda egemen devletin sayısı daha az olduğu için caydırıcı bir ortam olacak ve savaş ihtimali azalacaktır. [35]

2.4.3.İdealizmin Güvenliğe Bakışı

İdealist görüş 18. Yy ile birlikte uluslararası güvenliğin ve barışın sağlanması, çatışmaların önlenmesi görüşlerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre uluslararası sistemin anarşik yapısı kabul edilmiş ancak savaş ve çatışmalara engel olacak çözüm önerileri getirilmeye başlanması ve işbirliği yapılmasına engel olmadığı görüşü ortaya çıkmıştır. İşbirliği ve merkezi bir otoritenin kurulmasıyla uluslararası düzen sağlayabilir ve çatışmaların sebeplerinin ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda ideolojilere göre, evrensel barışı sağlayacak uluslararası güvenlik gücü kurulabilecektir.

Savaşa neden olan sebeplerin devletlerin işbirliği içinde ortak hareket etmesiyle ortadan kalkacağı teması üzerine kurulu olan idealizm, liberalizm ile beslenmiştir. Kant'ın görüşleri, ABD Başkanı Woodrow Wilson ile yeniden şekillenmiştir. Wilson demokrasinin, Milletler Cemiyeti'nin ve açık diplomasinin öncüsü olmuştur. Kendilerini doğrudan idealist olarak tanımlayan bir gurup yoktur. Temelinde realistlerin kendilerine karşıt olanları nitelemek için ortaya çıkmış bir kavramdır. İdealizme göre savaşların yaşanmaması için yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır.

İdealizm fikrinin temelleri Hugo Grotius, Immanuel Kant, john Locke, John Stuart Mill gibi düşünürler tarafından atılmıştır.[36] İdealizm Edward Carr'a göre 18.yy Aydınlanma Felsefesi'nin, 19.yy liberalizminin ve 20.yy Wilson İdealizmi'nin birleşmesinden oluşan bir olgudur.[37] Liberalizmin en önemli düşünürlerinden olan Locke 1690 yılında yazdığı Hükümet Üzerine İkinci İnceleme adlı eserinde toplumsal sözleşmeden bahsetmektedir. Locke toplumsal sözleşmede, doğa durumunda bireylerin eşit ve özgür olduğundan bahsetmektedir. Bireyler kendi haklarını kullanırken güven ortamı olmamasından dolayı bir araya gelerek güvensizlik ortamını ortadan kaldırmak

[35] Waltz, **a.g.e**.
[36] Atilla Eralp, Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealiz-Realizm Tartışması, **Devlet, Sistem ve Kimlik,** Atilla Eralp (Ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s.62
[37] Gökhan Koçer, **Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği,** Uluslararası İlişkiler, C.1, S.3. Güz, 2004, s. 112.

için devleti kurduklarını belirtmektedir. Meşrutiyetini bireylerden alan devletlerin görevi, bireylerin özgürlüklerini, yaşamlarını, haklarını, mülkiyetlerini korumaktır.

Akımın önemli temsilcilerin uluslararası düzenin sağlanması için kurallara dayalı barışı önermektedir. 1791 yılında yazılan İnsan Hakları (Rights of Man) adlı eserde insanlığı ve toplumu kurtaracak olanın demokratik bir devrim olduğunu söylemektedir. Kant ise Ebedi Barış (Perpetual Peace) adlı eserinde uluslararası barışın sağlanması için gerekli olan noktaları ele almıştır. Kanta göre savaşa gitme kararı verilirken vatandaşların rızası alınmalıdır. Bireyler savaşın sonuçlarını, maliyetlerini, yol açacağı yıkımları göze almayacaklarından savaşa gitmemeyi tercih edeceklerdir.[38] Kant devletlerin hazırda askeri güç bulundurmasının diğer devletlere tehdit ve korku ortamı yaratacağını, bu nedenlede daimi orduların feshedilmesini önermektedir. [39]

İdealizm, demokrasi ve barış arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ve demokratik devletlerin daha güvenli olduğunu varsaymaktadır. Ancak idealistlerin bu görüşünü çürütecek en önemli örnek Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin uyguladığı saldırgan politikalardır. Amerika dünyanın önde gelen demokrasilerinden olmasına rağmen Soğuk Savaş sonrası neredeyse sürekli olarak savaş halinde olmuştur.

Uluslararası ilişkilerde liberalizmin teori olarak görülmesi 1.dünya savaşı sonrasında, barış ve güven ortamının sağlanması, savaşların etkilerinin önlenmeye çalışılması çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Realizmin şüpheciliği ile liberalizmin iyimserliği arasında geleneksel farklılıklar bulunmaktadır. Liberalizm uluslararası sistemde çatışma ve savaş yerine barış ve işbirliği konuları üzerinde durmaktadır. Liberallere göre dış politikayı belirleyen yalnızca güvenlik değil, sağlık, ekonomi, çevre, göçler gibi konularda güvenlik kadar önemli hale gelmiştir. İdealizme göre insan doğası iyidir. Bu nedenle karşılıklı işbirliğine yatkındır. İnsanların kötü davranışlarda bulunmasının nedeni insanların kötü olmasından değil, kurumsal düzenlemelerin kötü olmasından ve insanları bencil davranamaya itmesinden kaynaklanmaktadır. Kurumsal yapılardaki yanlış hukuksal düzenlemelerden dolayı insanlar çatışmacı davranışlar göstermektedir. Uluslararası güvenliğin sağlanmasının en iyi yolu uluslararası hukukun kurumsallaştırılması ve uluslararası örgütlerin

[38] Immanuel Kant, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Değerlendirme, (Çevrimiçi), https://docs.google.com/file/d/0BxRmz7bMCFBSQ1JUYndGdC1TY1E/edit (Erişim Tarihi: 27.04.2018), s.14.
[39] Kant, **a.g.e.,** s.8-9.

kurulmasıdır. Hukuksal düzenlemeler üzerine kurulu olacak uluslararası örgütler güvenliğin teminatı olacaktır.[40]

Liberal düşüncenin en önemli temsilcilerinden olan Woodrow Wilson'a göre demokrasi ile ülkelerin savaşmaları önlenebilecektir. Demokratik yönetimlerin, demokrasinin artmasının dünya barışını getireceğini söylemektedir. Liberal teorilere göre işbirliği, realizmin savunma teorilerinden bile daha önemlidir.[41] Liberallere göre devletler arası ekonomik ilişkiler ve uluslararası örgütler karşılıklı bağımlılığı arttıracaktır. Bu nedenlede uluslararası sistemin anarşik yapısının azalacağını savunurlar. Güvenlik ekonomik güç ve ticari işbirliğiyle doğrudan ilişkilidir ve faydanın sıfır toplamlı bir oyun olmadığını savunurlar.

[40] Karabulut, **a.g.e.,** s.54.
[41] Walt, **a.g.m.,** s.87

III. BÖLÜM: ULUSLARARASI SİSTEMDE TEHDİT VE GÜVENLİK

3.1.Tehdit Kavramı

En genel haliyle tehdit; bir devlete, topluma ya da insan yaşamına veya değerlerine yönelik olumsuz sonuçlar doğurma ihtimali olan olaylardır. Tehdit kavramı üzerinde ortak bir tanımlama yapılamamasının nedeni tehdidin bir algı meselesi olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde çeşitliliğin artması ile tehditler; iç ve dış tehdit, ülkesel, bölgesel, küresel gibi farklı şekillerde ifade edilmektedir.

Tehdit bir algı meselesi olduğundan devletlere göre farklılık gösterebilmektedir. Saldırgan politikalar her devlet için tehdit algısı oluşturmaktadır. Bununla beraber özellikle güçlü devletler için hedeflerine ulaşmalarına engel olan her türlü konu da bir tehdit olarak algılanmaktadır. Günümüzde birçok devlet için birden tehdit olan unsurlar uluslararası güvenlik tehdidi içine girmektedir.

Buzan devletlerin karşı karşıya kalabileceği uluslararası güvenliği tehdit eden unsurları şu şekilde sınıflandırmıştır; askeri politik, sosyal, ekonomik ve çevresel tehditlerdir.[42] Her devlet sahip olduğu değerlere yönelik farklı şekillerde tehditlerle karşılaşmaktadır. Geçmişten günümüze değin en çok karşılaşılan tehdit ülke topraklarına yöneltilendir. Bu tehditler bazen iç ayrışmadan kaynaklanan tehditler olduğu gibi, başka ülkeden gelen ayrı bir devlet kurma tehdidi şeklinde olabilmektedir.

Devletlerin hassasiyetler içinde kalıp güvensizlik hissetmeleri de bir tehdit türüdür. Örneğin Polonya'nın ekonomik güçsüzlük, siyasi istikrarsızlık gibi zayıf yönlerin yanında yayılmacı politikalar izleyen komşulara sahip olması güvensizlik tehdidi yaratmıştır. Polonya daha güçlü bir devlet olmuş olsaydı komşulardan gelen bu tehditler daha az önemli olacaktı ve Polonya açısından güvensizlik ortamı yaratmayacaktı. [43]

[42] Buzan, **a.g.e.,** s.38.
[43] Buzan, **a.g.e.,** s.112.

Askeri konular güvenlik tehditlerinin ana konusunu oluşturmaktadır. Tarih boyunca kazanılan deneyimlerinde askeri tehdidin öneminin algılanması üzerinde etkisi vardır. Ancak devletlerin askeri-politik ve silah yönünden güçlü olmaları tehditlerden uzak olacağı demek değildir. Askeri konularla ilgili karşı karşıya kalınan tehditler devletlerin diğer değerlerini de tehdit altında bırakabilir devletlerin askeri tehditlerden önce kurumsal istikrarını zayıflatmaya yönelik olan tehditler politik tehditler sınıfına girmektedir. Hükümetlere yönelik baskılarla askeri saldırıya başvurulmadan önce siyasi yapıyı zayıflatma amacı güdülür.

Devletlerin içinde bulundukları tehdit durumunu ölçebilmeleri güçlü algılamalara bağlıdır. Tehditlerin değerlendirilmesi devletler açısından önem teşkil etmektedir. Çünkü devletler diğer devletlere ya da olaylara karşı politikalarını belirlerken tehdit algılarına göre şekillendirmektedirler. Örneğin Küba için ABD 'nin askeri gücü tehdit oluştururken, Kanada için tehdit oluşturmamaktadır.[44]

Uluslararası yapının anarşik olması nedeniyle devletler kendilerini güvende hissetmek isterler. Bu nedenle tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında kendi kendilerine güvenlik ortamı oluşturamayan devletler, ittifak içine girmeye çalışırlar. Kendi güvenliğini oluşturamayan zayıf devletlerin ittifak talepleri uluslararası sistemde güç dengesini oluşturmaktadır.

3.2.Asimetrik Tehdit

Sözlük anlamı olarak bakıldığında asimetrik kelimesinin 'bakışımsız, benzer olmayan, gücüyle orantılı olmayan' anlamına geldiği görülmektedir.[45] ''*Asimetrik tehdit kavramının temelinde saldırganın, muhatabı karşısındaki zayıflığına karşılık göreceli biçimde üstünlüklere sahip olması yatmaktadır. Asimetrik saldırılar genellikle muhatabın zaaflarından yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Sivil halkın korkularını kullanarak yönetim unsurlarına olan desteğini azaltmayı hedefleyen bu yolla muhatabında siyasal ve ekeonomik istikrarsızlıklar yaratmayı hedefleyen asimetrik*

[44] Alexander Wendt, Anarchy is What States Make of It: The Social Power.Politics, International Organization, Vol.46, No.2, Spring, 1992, s.397.
[45]Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b37d2b76685c0.73863346

saldırılarda, küreselleşmeyle birlikte kolay erişim imkanı bulan kitle imha silahlarıda kullanılabilir. Yine bilişim teknolojilerininde yardımıyla, çok küçük terörist gurupların boylarıyla ölçülemeyecek kadar büyük tahribata yol açan saldırılar gerçekleştirmesi mümkün olabilir. ''[46]

Bu analizlerden çıkan sonuca göre önceden tahmin edilemeyen, kim tarafından ve nasıl yönetileceği bilinmeyen bir tehdit türü olduğunu söyleyebiliriz. Asimetrik tehditler askeri araçların kullanılmasının yanında farklı faktörleride içine almaktadır. Buna bağlı olarak asimetrik kavramını adil olmayan savaş, zayıf olana saldırı, belirsizlik tehdidi şeklinde kullanabiliriz.

Asimetrik tehdit kavramı Amerikalılar tarafından türetilmiş bir terim olup, kavramın uluslararası ilişkilerde bilinmesi ABD'ye karşı yapılan 11 Eylül saldırıları ile olmuştur. Yapılan saldırının boyutu ve sonuçları daha önce yaşanan saldırılardan farklı etkiler yaratmıştır. Asimetrik tehdit ile yapılacak saldırının adı asimetrik savaştır.

Asimetrik tehdit kavramının uluslararası ilişkilerde ele alınması yeni olsada, asimetrik tehdidin yeni olduğunu söylemek çok doğru değildir. Kökeni Jun Tzu'sunun savaş stratejileriyle ilgili yaptığı değerlendirmeleri ve savaş aldatmaya dayanır görüşü asimetrik tehdit ile ilgili yol gösterici olmuştur.

'Sonuçta kendinizi ve donanmanızı biliyorsanız, yüzlerce savaşa bile girseniz sonuçtan emin olabilirsiniz. Kendinizi bilip düşmanı bilmiyorsanız kazanacağınız her zafere karşın yenilgiylede tanışabilirsiniz. Düşmanınızıda kendinizide bilmiyorsanız, sizin için gireceğiniz her savaşta yenilgi kaçınılmazdır.''[47]

11 Eylül saldırılarıyla birlikte uluslararası sistemde güvenlik kavramı yeni boyutlar kazanmaya başlamıştır. Klasik askeri tehditler yerini, kitle imha silahlarının kontrolsüz kullanılması, terörizm, çevresel sorunları, gerilla savaşları gibi tehditlere bırakmıştır. Asimetrik tehdidin kapsamı incelendiğinde birbirinden farklı tehditler görülmektedir: terörizm, kitle imha silahları, bilişim tehditleri, çevresel faktörler. Bu açıdan bakıldığı zaman normal olan bir tehdit farklı kullanım şekli ile asimetrik tehdit olabilmektedir. Mesela Soğuk Savaş zamanında ABD sahip olduğu nükleer silahlar ile

[46] Çağrı Erhan, **Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele,** (Çevrimiçi), https://docplayer.biz.tr/1678779-Kuresellesme-doneminin-tehditleriyle-mucadele.html, (Erişim Tarihi: 31.03.2018)
[47] Sun Tzu, **Savaş Sanatı,** Adil Demir(Çev.), İstanbul: Kastaş Yayınları, 2001, s.51.

rakiplerine asimetrik tehdit durumundaydı. Sovyetlerinde aynı nükleer silah kapasitesine sahip olmasıyla ABD asimetrik tehdit olmaktan çıkmıştır. Örneğin ABD'ye yapılan Pearl Harbour saldırısında tehdidin kim olduğu, gücünün ne olduğu bilinen bir durumdu ve aynı şekilde karşılık verilmiştir. Ancak 11 Eylül olayından sonra tehditlerin sadece bilinen aktörlerden değil, kim ya da kimler olduğu belirsizliği içinde yaşanabileceği görülmüştür.

1990'lı yıllarla birlikte güvenlik kavramı daha karmaşık bir hal almış, tehdit kavramı daha önemli hale gelmiştir. Eskiden düşman ya da tehdit komşu devletler olarak görülürken, günümüzde tehdit kaynağı olan aktörler daha geniş bir çerçeveye yayılmıştır. Her tehdit kullanım şekline, aktörlere ve yerine göre asimetrik tehdit olarak değerlendirilebilmektedir. Yeni uluslararası sistemle birlikte asimetrik tehdidin güvenlik ve tehdit kavramlarının karmaşıklığını karşılayabileceğini söyleyebiliriz.

3.3.Soğuk Savaş Dönemi Tehdit Algılamaları

İkinci dünya savaşının ardından Avrupa azalan askeri, ekonomik, siyasi gücünden sonra yıkılmış bir kıta haline gelmiştir. Bundan sonra dünya siyasetine ve ekonomisine yön verecek iki süper güç –ABD ve SSCB- belirmiştir. Bu iki devlet komünizm ve kapitalizm gibi iki uç noktayla birbirlerine rakip olmuş ve uluslararası sistemin düzenini belirlemişlerdir.

20.yyın yarısıyla birlikte uluslararası düzene ABD endüstriyel gücüyle, SSCB ise yayılmacı politikası ve askeri kuvvetiyle hakim olmuştur. Büyük iki güç ile birlikte dünya doğu ve batı bloğuna ayrılmıştır.[48] Soğuk savaş dönemi incelenirken ayrı ayrı devletler değil, doğu ve batı bloğunun tehdit algılamaları incelenmiştir. Bunun en önemli nedeni devletler uluslararası sistemde tutunabilmek için iki bloktan birine dahil olacaktır ya da her ikisine de eşit olacaktır. Doğu ya da batı bloğuna yöneltilmiş herhangi bir tehdit bloğun içindeki tüm devletlere yöneltilmiş sayılıyordu. Başta Avrupa olmak üzere Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu ve Asyada bu tehditlerin ve güvensizlik ortamının içinde kalmıştır.

[48] Oral Sander, Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye, Sabahattin Şen (Der.), **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye,** Ankara: Bağlam Yayınları, 1992, s.23.

İki bloğu oluşturan Amerika ve Sovyetler kendi dünya düzenlerini kurmak isterken birbirlerinden tamamen farklı politikalar benimsiyorlardı. Ekonomik olarak Amerika kapitalist, Sovyetler komünist; siyasi olarak Amerika demokratik, Sovyetler içi sınıfının üstünlüğünü savunan bir politika izliyordu. Tüm bu farklılığa rağmen her iki blokta birbirlerine karşı siyasi, ekonomik, ideolojik üstünlük kurmaya çalışıyordu. Soğuk savaş sırasında devletlerin temel güvenlik kaygısı askeri tehditler, birbirlerini nükleer silahlarla tehdit etmeleri olmuştur. Kutupların kendi ideolojilerini yayma ve sayı olarak genişlemeye çalışmalarıda siyasi tehdit olarak belirmiştir.

Soğuk Savaş dönemindeki siyasi düzen iki kutuplu yapının dünya görüşüne göre şekillenmekteydi. İki kutuplu yapı arasında bulunan tampon bölgeler, stratejik önem taşıyan barajlar, kanallar, adalar ve denizler Soğuk savaşın reflekslerini oluşturmaktaydı. Özellikle Sovyet bloğu hızla büyümekte, nükleer silahlanması hızla artmaktaydı ve Batı bloğu tarafından geri kalmamak için fazladan çaba gösterilmekteydi. Amerika'nın yayılmacı Sovyet bloğuna karşı izleyeceği en önemli politika uzun vadeli, sabırlı, uyanık bir güç politikası olmalıydı.[49]

Amerika daha öncede Almanya'nın karşısında durduğu gibi Sovyetlere karşı bir denge unsuru olmamış olsaydı, Batı Avrupa'nın kendine gelmesi ve bağımsızlığını koruması güç olurdu. Sonuç olarak dünya, iki süper gücün eski güç merkezlerinin yerini aldığı ve oluşan güç boşluğunu dolduran bir sistem durumuna geldi. İki bloğun nükleer silah kullanarak birbirlerini tehdit etmeleri aynı zamanda etkisi ve sonuçları büyük kayıplara neden olacaktır. Nükleer savaşı hangi taraf başlatmış olursa olsun karşılığını aynı misillemeyle alacaktır ve amacına ulaşmış olmayacaktır.

Abd başkanı Truman kendi adıyla bilinen ve ABD dış politikasının temel çerçevesini oluşturan doktrini yayınlamıştır. Truman doktrininin temel çerçevesinde Amerikalı yöneticilerin Sovyet tehdidini ağır ve sürekli olarak yaşıyor olmak korkusu oluşturmaktadır. Oluşan bu korkunun nedeni savaştan sonra Avrupada yaşanan olaylardan doğmuştur. [50] 12 Mart 1947 de yayınlanan Truman doktrini yalnızca Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardımları değil, Avrupanın kalkınma programını ve Rusya'nın genişletmek istediği toprakların önlenmesi politikasını da kapsamaktaydı.

[49] Louis Joseph Halle, Fahri Çeliker (Çev.), **Soğuk Harp,** Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, 1976, s.104.
[50] Sander, **a.g.e.,** s.231.

Daha fazla Rus yayılması olması halinde alınacak sert önlemleri içeriyor ve Soğuk Savaşı başlatıyordu.[51]

Gün geçtikçe gerginleşen ortam Avrupada tarafların karşı karşıya gelmesine yol açmıştır. Doğu Avrupa ülkeleri sırayla Sovyetlerin etkisi altına girmeye başlamış, İran ve Türkiye üzerindeki Sovyet baskısı, Almanya için Sovyet Bloğu ve batılılar arasında farklı görüşlerin yaşanması, Soğuk Savaşın özellikle Avrupada daha çok yükselmesine neden olmuştur. Avrupada soğuk savaş hızla yaşanırken dünyanın diğer bir noktasında Kore Savaşı meydana gelmekteydi. Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması bölgesel bir savaş olmasının ötesinde, Sovyet yayılmasının önemli bir işareti olmuştur. Sovyet yayılasının tehdidi ile ABD müttefikleriyle birlikte savaşa katılmıştır.

Truman doktrininden sonra ABD Sovyetlerin yayılmacı politikasına 'çevreleme' politikasıyla karşılık vermeye hazırlanmıştır. ABD Avrupanın yeniden inşa edilmesi düşüncesinin yanında doğudan gelen tehditlere karşı silahlanma ve örgütlenmek için Kuzey Atlantik İttifakı(NATO)'nı kurmuştur. Bu politika ile birlikte komünizme karşı olma amacı, Sovyet yayılmacılığına karşı direnmenin jeopolitik görevi ile birleşmiş oldu.[52] Sovyet bloğu NATO'un kurulmasına tepki gösterirken, komşusu Türkiye'nin de dahil olması iyice rahatsız etmiştir. Batı Almanya'nında natoya dahil olmasıyla Sovyetler Müttefikleriyle birlikte Varşova güvenlik paktını kurmuştur. Sovyetler paktın kuruluş sebebi olarak ''yeni bir savaş tehlikesinin doğduğu ve barış yanlısı devletler için milli güvenlik tehdidi olması'' şeklinde belirtmekteydi.

Sonuç olarak Soğuk savaş dönemi yalnızca askeri mücadeleyi değil,ideolojik yayılmasınında mücadelesini kapsamaktaydı. İki süper güç birbirleri ile diyalog yolunu reddederek tehdit ortamı oluşturmuştur. Nükleer silah ve teknolojilerle askeri çözüm yoluna gitmişlerdir. İki süper gücün savunduğu ideolojiler ve güvenlikle ilgili politikaları birbirleri için tehdit unsuru olmuştur.

[51] Holle, **a.g.e.,** s.117.
[52] Henry Kissenger, İbrahim H. Kurt (Çev.), **Diplomasi,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s.765.

3.4.Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Tehdit Algılamaları

Soğuk Savaş dönemi yaklaşık yarım asır sürmüş, iki süper güç dünyayı siyah ve beyaz ideolojik zıtlaşmayla karşı karşıya getirmiş, sivil ayaklanmalara, askeri olaylara, nükleer bombalarla milyonlarca insanın ölmesine sebep olmuştur. Soğuk Savaş dönemi komünist taraf olan SSCB'nin kapitalist taraf olan ABD'ye yenilgisi ile sona ermiştir. Dolayısıyla doğu-batı etrafında şekillenen tehditlerin ikili yapısıda sona ermiştir. Ancak kapitalizmin zafer yaşaması tüm sorunları ortadan kaldırmamış yeni tehdit alanları oluşmuş ve yeni politikaların üretilmesine gerek duyulmuştur.

Soğuk savaş dönemi boyunca yaşanan askeri tehditler ulusal güvenliğin konusunu ve alanını belirlemiştir. Soğuk Savaş sonrası ile birlikte yeni dönemde yeni güvenlik tehditleri ve alanları ortaya çıkmıştır. Yeni güvenlik sorunlarını oluşturan yoksulluk, eğitim, uyuşturucu, uluslararası göç, çevre sorunları, kaynak sıkıntısı gibi sorunlar askeri tehditler değildi ve bunların çözümünde askeri tehditleri önlemeye yarayan çözümlerin kullanılıp kullanılmayacağı tartışma konusu olmuştur.

1989 yılı ile birlikte orta ve doğu Avrupa ülkelerinde demokratik devrimler yaşanmış, çift kutuplu yapının simgesi olan Berlin duvarı yıkılmış, Varşova Paktı sona ermiş, Almanya birleşmiş ve Paris Şartı'nın imzalanmasıyla Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir. Bu süreçle birlikte yeni dünya düzeni diye adlandırılan döneme girilmiştir. Henry Kissenger'a göre soğuk savaşın bitimindeki en önemli karar NATO'nun Amerikan füzelerini Avrupada konuşlandırması ve stratejik savunma girişimini başlatması olmuştur.[53] Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile büyük bir ekonomik güce ve güçlü bir orduya sahip olan ABD tek süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Yeni dönemde süper güçle birlikte ortaya çıkan Amerika'nın stratejisinde temkinli adımlar atması gerektiği, düşmanının çeşitlendiği ve tür değiştiren tehdit unsurlarıyla mücadele edeceğinin önemi vurgulanmaktaydı.[54]

Realist bakışa göre Soğuk Savaşın sona ermesinin iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi Batı'nın çevreleme politikasının işe yaramış olması, ikincisi ise SSCB'nin ulaşabileceği en uç noktaya ulaşmış olmasıdır. Çünkü devletler haddinden

[53] Kissenger, **a.g.e.,** s.738.
[54] Erhan, **a.g.m.,** s.82.

fazla genişledikleri takdirde ulaşılan sınırların maliyeti, elde edilen kazançlardan daha fazla olmaktadır

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte insanoğlu her şeyi çabuk duymaya başlamış ve karşılıklı sorumluluklarda hızla artmaya başlamıştır. Dünyanın giderek küçülmeye başlamasıyla dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olay ya da bozulan bir denge başka bölgeleri de etkilemekte, dengeleri değiştirmekteydi.

Soğuk Savaşın uluslararası ilişkilerin yönünü belirlediği yıllarda dostlar ve düşmanların kim olduğu belliydi ve siyaset yapmak daha kolay olmuştur. Her ne kadar Varşova Paktı ortadan kalkmış, Avrupadaki komünist tehdit sona ermişse de yeni çatışma ve istikrarsızlıklarda ortaya çıkmıştır. Bunlar:

- Komünist ideolojinin yarattığı boşluğu milliyetçilik doldurmaktadır.
- Avrupa'nın doğusundaki ve yakınındaki çatışmaları Amerika'nın müdahalesi olmadan durduramaması, Avrupa'nın dünya güç dağılımındaki yeni yerini sorgulatmıştır.
- Kuzey ve güney arasındaki ekonomik ve siyasal bütünlük farklılıkları Avrupadaki istikrarsızlık kaynaklarına yenilerini eklemiştir. [55]

1991 yılında yapılan NATO'nun Roma Zirvesi'nde Soğuk Savaş sonrası dönemdeki tehdit algısının nasıl değiştiği ve dönüşüm yaşadığını işlemiştir. Üyelerinin geleneksel tehdit altında olmadığı, bunun yerine farklı tehdit yönleri gelebileceği değerlendirilmiştir. Bu yeni tehdit riskleri arasında kitle imha silahları, petrol akışının engellenmesi, terörizm gösteriliyordu. Ayrıca NATO Doğu Avrupadan kaynaklanan tehdit algısından, risk kavramına kayıyordu. [56]

Soğuk Savaş sona ermesiyle NATO geleneksel tehdidin yerini alan ve yeni etken olan istikrarsızlık gibi belli olmayan tehlikeleri ve ihtimalleri kabullenmiştir. Roma Zirvesi ile birlikte yığınsal tehdit kavramı yerine tahmin edilemeyen ve belirsizliklerin neden olduğu bölgesel riskler üzerinde durulmuştur. Bu söylemler, NATO'yu çevreleyen ülkelerdeki siyasi dalgalanmaları, ekonomik ve etnik sorunları, aşırı silahlanmaların yarattığı iç olayları tarif etmekteydi. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile

[55] Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1990),** Ankara: İmge Yayınları, 1994, s.520.
[56] Baskın Oran, **Türk Dış Politikası,** İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, C.2, s.305.

ortaya çıkan belirsizlik ve risk; birçok ülkede yaşanan iç savaşlar; milliyetçilik; etnik sorunlar; üçüncü dünya ülkelerindeki silahlanma yarışı Soğuk Savaş sonrası dönemdeki tehditlerden bazıları olmuştur. [57] Demokratik olmayan ülkelerin elinde bulunan füzeler çok geniş tehdit ve riskler yaratmıştır. Bunlar düşük yoğunluklu çatışmalar ortaya çıkarırken, geleneksel savaş biçiminin yapısını değiştirmiştir. Bu durum güvenliğin alanını genişletmiş, tehditlerin somutluğunu ortadan kaldırmıştır.

Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın çift kutuplu yapısına göre belirlenen tehdit algısı NATO'nun Roma Zirvesi ile yeniden ele alınmış ve yeni kararlar kabul edilmiştir. Bu kararlardan ilki yeni stratejik konsept ile birlikte Doğu Blokunun yıkılmış olmasına rağmen ABD ve Avrupa arasındaki transatlantik bağın NATO tarafından korunacak olmasıdır. Diğer bir konu ise kitle imha silahlarının yayılması, ekonomik ve etnik sıkıntılar dönemin ana tehditleri olarak sıralanmıştır. Devlet dışı aktörlerin, terör örgütlerinin kitle imha silahlarına ulaşabilme tehditleri açık bir şekilde dile getirilmiştir. [58]

Soğuk savaş döneminde iki blok arasında yaşanan askeri rekabet, soğuk savaş sonrasında yerini farklı tehdit algılamalarına bırakmış, güvenliğin kapsamında değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. ABD kendi gücünü korumak amacıyla bölgesel politikalar üreterek kendi egemenliğinde olacak güvenlik ve yeni dünya düzeni oluşturma çabaları göstermiştir.

3.5.Küresel Güvenlik Tehditleri

Güvenlikle ilgili geleneksel çalışmalara baktığımız zaman temel aktör olarak devletler, güvenlik alanı olarakta askeri-politik konular anlaşılmaktadır. Güvenlik tehdidi temel aktör olan devletlere yöneliktir ve askeri tehditleri oluşturmaktadır. Yeni güvenlik çalışmalarıyla birlikte temel odak noktası devlet olmaktan çıkmıştır. Yeni güvenlik tehditleriyle birlikte, savaş tehdidi ve saldırgan devletleri kapsayan geleneksel güvenlik anlayışı yerini çevre kirliliği, terörizm, kıt kaynaklar, ekonomik sorunlar gibi

[57] Cemal Acar, Değişmekte Olan Dünyada Silahsızlanma ve Türkiye, Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye, Sabahattin Şen (Der.), İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1992, s.47.
[58] Dedeoğlu, **a.g.e.,** s. 238.

konulara bırakmıştır. Küreselleşen tehditler devletleri ve devlet dışı aktörleri etkilediği kadar birey güvenliğini de tehdit eder olmuştur.

Küreselleşme bağlamında güvenliğin yeni tehditleri düşünüldüğünde bakılacak olan ilk nokta, yeni çıkan tehditler veya daha önceleride var olan fakat üzerinde düşünülmeyen konuların güvenliğe dahil olmasıdır. İkinci nokta ise küreselleşme ile birlikte geleneksel güvenlik konuları üzerinde yeniden durulmasıdır. Küreselleşme ile terörizm, kitle imha silahları, uyuşturucu gibi konular ulus ötesinde hızlanırken, geleneksel güvenlik yöntemleride dönüşüme uğramaya başlamıştır.

Küreselleşme sürecinin güvenlik tehditlerinde yaptığı değişimlere bakıldığında bütün güvenlik risklerinin askeri güvenlik riskleri olmadığı görülmektedir. Terörizm, çevre sorunları, göç gibi tehditleri askeri yöntemlerle bertaraf etmek mümkün değildir. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi, işsizliğin azaltılması, ekonomik refahın yükseltilmesi gibi alınacak önlemler, ülke güvenliğine yönelik tehditler için önlem oluşturacaktır.

3.5.1.Terörizm

Terörizm soğuk savaş sonrası dönemin en önemli tehdit unsurlarından biridir. Terör sorunu bugüne ait değil, geçmişi olan bir tehdit türüdür. Ancak Soğuk Savaş sonrası küreselleşen ve değişen dünya düzeni ile birlikte tehdit konusunun en önemli unsuru haline gelmiştir.

Terörizmin Türkçe karşılığı korkutma, yıldırma anlamlarına gelmektedir. *''terör cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, ekonomik, laik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı*

bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir. [59]

Farklı şekillerde tanımı olan terörizm korku havası yaratmak için kişilerce zora başvurulan şiddet eylemidir. Terörizm tanımlarına baktığımızda ortak olan noktaların şiddet, masum insanlar, siyasi amaç olduğunu söyleyebiliriz. Terörizm, etkileri çok büyük olan asimetrik tehdit türüdür ve asıl hedef insanları ve toplumu korkutmaktır. Terörizm tarihi çok eski dönemlere dayansa da Fransız Devrimi ile birlikte kullanılmaya başlamıştır.

Terörizm bugün en tehlikeli güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece can ve mal kaybına yol açmakla kalmayıp, oluşturduğu psikolojik etki ve hiçbir ahlaki değeri önemsememesi bakımından en önemli tehdittir. Soğuk savaşın sona ermesiyle dünyada refah ortamı oluşması beklenirken, dünyanın farklı yerlerinde yaşanan terör olayları bakış açısını tersine çevirmiştir.

Küreselleşme ile birlikte yaşanan terör olaylarının öncekilerden en büyük farkı kullanılan yöntem ve araçların değişimidir. Tokyoda yaşanan Sarin gazı saldırısı, Eylülde yolcu uçaklarının bombalanması bilinenin dışında yöntemlerin terör eylemcileri tarafından kullanılacağını göstermiştir. Terörizmin vardığı bu nokta ‘’ asimetrik tehdit’’ olarak nitelendirilmektedir. [60]

Terör eylemcileri küreselleşme süreci ile birlikte hayatı rahatlatan teknoloji aracılığıyla daha rahat eylem yapabilmektedirler. Modern teknoloji ile pek çok imkana, silaha sahip olmuş, internet üzerinden birbirleriyle rahatlıkla iletişim kurabilmiş, hızlı bilgi akışına ulaşabilmişlerdir. Bunun yanında teknolojiyi psikolojik baskı aracı olarakta kullanmaktadırlar. Propaganda gibi konularda interneti aktif olarak kullanmaktadırlar.

Terör eylemcileri için klasik silahların yanında biyolojik ve kimyasal silahlarda birer alternatif olmuştur. Kullanılan kimyasal ve biyolojik silahların öldürücü etkisinin yanında olumsuz psikolojik etkileri de vardır. Bununla birlikte terörizmin klasik biçminin yanında siber terörizm, çevresel terörizm gibi farklı çeşitlerininde türediği görülmektedir. Siber terör, internet üzerinden yapılan eylemleri kapsamaktadır. PKK’lı

[59] Terörle Mücadele Kanunu, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf, (Çevrimiçi), (Erişim Tarihi: 21.04.2018)
[60] Bilal Karabulut, **a.g.e.,** s.197.

teröristlerin orman yangınları çıkarması, Saddam Hüseyin'in petrol kuyularının yakılması için verdiği emirler gibi örneklerde çevresel terörizmi kapsamaktadır.

3.5.2.Silahlanma

Soğuk savaş sonrası dönemin uluslararası alandaki en önemli güvenlik tehditlerinden biri kitle imha silahlarının yayılması sorunu olmuştur. Günümüze kadar olan süreçte en önemli güvenlik konularından biri silahsızlanma konusu olmuştur. Birbirlerine karşı askeri üstünlük sağlamak isteyen devletler en önemli araç olarak silahlanma yarışı içine girmişlerdir. Nükleer silahlar, kimyasal silahlar, biyolojik silahlar kitle imha silahlarının kapsamına girmektedir.

Uluslararası ilişkilerde küreselleşme yaşanması kitle imha silahlarının sınırlandırılmasını zorlaştırmaktadır. Bu güçlüğün sebeplerinden biri teknoloji ve ulaşım alanında yaşanan gelişmelerin silahların yayılmasına kolaylık sağlamasıdır. Diğer bir neden ise kapitalizmin hakim olmasıyla silah firmalarının yaygınlaşması ve devletler üzerinde baskı oluşturmalarıdır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte kitle imha silahlarının istenmeyen grupların eline geçme ihtimali gündeme gelmiştir. Ancak iletişim ve teknolojinin hızla gelişmesi silahların istenmeyen grupların eline geçmesine kolaylık sağlamaktadır. Kitle imha silahları iki nokta üzerinden değerlendirilmiştir. Birincisi, Soğuk Savaş yıllarında iki süper gücün sahip olduğu nükleer silahları kapsayan ve niceliksel artışını ifade eden ''nükleer silahların dikey yayılması'' sorunudur. İkincisi ise nükleer silahların özellikle üçüncü dünya ülkelerinin silahlanma hırslarının neden olduğu yayılma olan '' nükleer silahların yatay yayılması''dır.

Silahlanma konusunda üçüncü dünya ülkelerinin silahlara sahip olması uluslararası güvenliğe tehdit oluşturmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinin istikrarsızlık içinde olmaları ve politikaları belli olmayan liderlerin silahları nasıl kullanacağı öngörülememektedir. Buna rağmen üçüncü dünya ülkeleri açısından bakıldığında öncelikli olarak kendi iç güvenlikleri için silahlandıkları görülmektedir. Bu silahlanmanın esas sebebi istikrarsız yönetimlerden kaynaklanan rejim güvenliğini sağlamaktır.

Günümüzde modern toplumun en önemli sorunlarından biri kitle imha silahlarının neden olacağı ölümlerdir. Soğuk Savaş öncesi dönem güç dengesi politikası, caydırıcılık amacıyla silah üstünlüğüne sahip olma gibi nedenler silahlanmanın küresel artış yaşamasına neden olmuştur. Ancak bu küresel artış silahlanma yarışının önüne geçilemez hal almasına yol açmıştır.

3.5.3.Organize Suçlar

Organize suçlar uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmasına rağmen küreselleşme ile birlikte ulus ötesi bir hal almıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte organize suçlarda da bir artış yaşanmıştır. Küreselleşme sürecinde teknolojik gelişmeler ile ülkeler arasındaki ilişkiler daha çok artmış ve buna bağlı olarak suçlarda uluslararası bir hale gelmiştir. Örgütlü suçların küreselleşme ile bu denli artmasının nedenlerinden biri de Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan siyasi ortamla suç örgütleride daha rahat hareket imkanı bulmuştur. Serbest piyasa ekonomisi ile yasal olmayan kazançları meşrulaştıracak zeminleri bulmak kolaylaşmıştır.

Bugün dünya üzerindeki birçok çatışmaya uyuşturucu neden olmaktadır. Uyuşturucu ticareti ile kazanılan paralar ve güç ile yeraltı dünyasının organize örgütleri artmaktadır. Uyuşturucu ticareti aynı zamanda terör örgütlerine silah kaynağı sağlamak için önemli bir araç halindedir.

Özellikle son yıllarla birlikte organize suç örgütleri silah kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı, nesli tükenmekte olan türlerin ticareti gibi yasa dışı alanlarda faaliyet göstererek küresel bir tehdit haline gelmiştir. Suç örgütleri, örgüt elemanlarını gelişmiş stratejilerle eğitmektedirler. Buna bağlı olarak güçlenen örgütler hükümetler üzerinde baskı kurabilmekte, ulusal ve uluslararası konular üzerinde nüfuz edebilmektedirler.

3.5.4.Çevresel Güvenlik

Çevre ile ilgili sorunlar geçmişte uluslararası siyasetin en alt basamağında yer alırken 1990lı yıllarla birlikte küreselleşmeninde etkisiyle öne çıkan güvenlik

konularından biri olmuştur. Çevresel tehditler Soğuk Savaşla ortaya çıkmış tehditler olmamasına rağmen varlıkları daha fazla hissedilmeye başlamış ve buna bağlı bazı tehditlerde ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ile çevre güvenliği konusunda bilinçlenme artmış ve aynı zamanda güvenlik çalışmaları genişlemiştir. Bu durum küreselleşmeyle birlikte çevresel sorunları ve yıkıcı etkilerinin artmasına yol açmıştır. [61]

İklim değişikliğinin bozulması, asit yağmurları, su kaynaklarının azalması gibi sorunlar insan kaynaklı çevre sorunlarıdır. Bu sorunlardan bazıları ise bölgeseldir. Mesela iklim değişikliği küresel bir tehdit iken balık türlerinin yok olması daha çok bölgesel bir problemdir.

Doğal kaynakların yetersiz olması, kaynakların eşit dağılmaması tarih boyunca her zaman çatışmalara sebep olmuştur. Kaynakların yetersizliği çatışma ortamı yaratmak isteyen devletler için bir fırsat ortamı yaratabilmektedir. Örnek olarak 1970li yıllardaki petrol sorunu, Amerika tarafından ulusal güvenlik olarak nitelendirilmiştir. Çevresel sorunlar bireyler için doğrudan bir tehdit kaynağıyken devletle içinde çatışma nedeni sayılabilmektedir. Çevre, ülkelerin sahip olduğu ulusal değerlerden olduğu için ulusal güvenlik tehdidi içinde sayılmaktadır. Örneğin küresel ısınma sorunu uluslararası güvenlik tehdidi içinde değerlendirilip çözülebilecekken doğal kaynaklar ulusal güvenlik sınırları içinde değerlendirilecek bir konudur.

Çevre güvenliğinin uluslararası güvenlik alanına dahil edilmesi iki görüş sonucu ortaya çıkmıştır. Birinci görüş devletlerin ulusal güvenliklerini korumak için aldıkları önlemlerin çevre konusunda yarattığı zararla alakalıdır. Diğer bir görüş ise çevre güvenliğiyle alakalı konuların çeşitlenmesiyle ilgilidir. Bu bakış açılarına örnek olarak Körfez Savaşında Irak'ın petrollerin bir kısmını yakması, kalanınıda denize dökmesi; Türkiye'nin Boğazlar trafiğini düzen altına almak istemesi ve bu çabanın çevresel güvenliği sağlamak istemesi gösterilebilir.

Çevresel güvenlik tehditleri üzerinde ortak paydada anlaşılan konulardan biri bazı ekolojik problemlerin ülkelerin tek başına çözebileceği tehditler olmadığıdır. Küresel ısınma gibi tehditler küresel güvenlik tehditleri kapsamına girmektedir. Ayrıca çevresel tehditler tek başına değerlendirilmemelidir. Çevresel alanda oluşan bir tehdit

[61] Robert Jervis ve Robert Art, **International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues**, Robert Art ve Robert Jervis (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.390.

diğer alandaki problemleride beraberinde getirebilmektedir. Örneğin bir kuraklık yaşanması sadece çevresel bir tehdit değil beraberinde o ülke için ekonomik problemleri de getirmektedir.

3.6. Yeni Güvenlik Tehditlerinin Uluslararası Sisteme Etkisi

20.yyın ona ermesi ile birlikte ekonomik, siyasi, teknolojik alanda yaşanan değişim ve dönüşümler güvenlik kavramını da etkilemiştir. 20.yyda yaşanan Hiroşimaya atılan atom bombası, 1.ve 2. Dünya savaşları ile dünya tarihinin en kanlı yüzyıllarından biri olmuştur. Yalnızca savaş ve çatışmalar değil, askeri-politik kutuplaşma, ekonomik krizler, siyasi-ideolojik bloklaşmalar 20. Yy tarihini özetleyen nitelikler olmuştur. [62]

21.yy ile birlikte teknoloji, iletişim alanında yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin de ortaya çıkması ile uluslararası ilişkilerde güvenlik ve tehdit kavramları da değişime uğramıştır. 20..yy uluslararası sistemine kriz ve tehlike hakim olmuştur. Bu dönemde güvenliğin sağlanması konusunda başarılı olunması günümüz güvenlik sorunlarını ve güvensizliğin nasıl çözümleneceğine dair yaklaşımları ortaya koymaktadır.

Geleneksel güvenlik anlayışına göre devlet ulusal güvenlikten sorumlu tek kurum iken, yeni güvenlik yaklaşımlarına göre güvenlik tüm insanlar için ortaktır ve karşılıklı bağımlılık içinde sağlanabilir. Tehditlerin küreselleşmesi ile tüm insanlar için ortak olan güvenlik anlayışı uluslararası işbirliği ve geleneksel stratejilerin güvenlik anlayışının aksine karşılıklı bağımlılığı savunmaktadır. [63] Burada dikkat çekilen noktaya göre devletlerin kendi güvenliklerini sağlayabilmeleri için diğer devletlerinde güvende olmaları gerekmektedir. Devletler diğer devletleri tehdit olarak gördükleri sürece güvende değillerdir.

[62] Hüsamettin İnaç, Ümit Güner, **Avrupa ve Amerikan Güvenlik Çatışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası,** Avrupa Çalışmaları Dergisi, C.6, S.1, 2006, S.132.
[63] Buzan, **a.g.e.,** s.12.

Yeni güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıkması ile teknoloji ve yeni değerlerin ortaya çıkması eski temel değerleri, devlet gücünü düşüşe geçirmiştir. [64] Liberal teorisyenlere göre realist varsayımların güvenlik ile ilgili görüşlerinin yeniden düşünülmesi ve askeri politik olmayan unsurlarında güvenlik çalışmalarına katılması gerekliliğini belirtmektedirler. Günümüz tehdit unsurları göz önüne alındığında ve neorealist teorinin güvenlik ile ilgili temel değerleri devletlerin tehditlerini ve nasıl güvende olabileceklerinin açıklanmasında yetersiz olduğu görüşü üzerinde durulmaktadır.

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte devletlerin toprak bütünlüğüne yönelik askeri tehditler büyük ölçüde azalarak yerini asimetrik tehditlere bırakmıştır. Zayıf olan tarafın eksiklikleri ve zaaflarını kullanmak olarak karşımıza çıkan yıpratıcı mücadele olarak yaşanmaktadır. Uluslararası ortamda hakim olan belirsizlik güvenliğin uzun vadeli düşünülmesini etkisiz kılmaktadır. Güçlü ya da zayıf devletlerin aldığı güvenlik tedbirleri asimetrik tehditlere karşı kesin çözüm olmamakta ve kesin caydırıcılık sağlamamaktadır.

[64] Zerrin Ayşe Bakan, **Soğuk Savaş Sonrasında Devlet Egemenliğinin Sınırlarına Normatif Bir Bakış,** Avrasya Dosyası, C.8, S.3, Sonbahar, 2002, s.142-150.

IV.BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI SİSTEMDE GÜVENLİK

4.1.Küreselleşen Dünyada Genişleyen ve Derinleşen Güvenlik Algısı

Küreselleşme, günümüzde uluslararası ilişkilerdeki gelişmeleri ve değişmeleri açıklamada kilit bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte farklı coğrafyaların, birbirlerine uzak bölgelerin bile karşılıklı bağımlılığı ve ilişkileri artmış durumdadır. Küreselleşme yeni bir kavram olmamasına rağmen güvenlik alanının konusu olması Soğuk Savaş sonrası dönem ile birlikte olmuştur.[65]

Soğuk savaş sonrası dönemle birlikte küreselleşme dönüşüm yaşamış ve tehdit alanlarıda çeşitlenmiştir. Güvenlik kavramına askeri güvenlik konularının yanında ekonomik, çevresel gibi sorunlarında eklenmesi güvenlik kavramının ‘’genişleme’’ sürecidir. Güvenlik konusuna devletlerin dışında insanların ve toplumunda güvenliğinin dahil edilmesi ise güvenliğin ‘’derinleşmesi’’ sürecini oluşturmaktadır.[66]

Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişimler ve oluşan yeni şartlar ile güvenlik kavramının genişletilmesi gerekli hale gelmiştir. Soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte güvenliğin derinleşmesi ve genişlemesi tartışma konusu haline gelmiştir. Güvenliğin genişlemesi askeri-politik konuların yanında ekonomik, çevresel, insan hakları gibi geniş bir alanı kapsamaktadır. Güvenliğin derinleşmesi ise kimin güvenliği, güvenliğin amacı alanlarını içermektedir. Güvenlik konusunun genişlemesi ve derinleşmesi güvenlik tehditlerinin çoğalması ve tehditlerin küresel bir hal almasıyla doğru orantılı olarak yaşanan bir süreçtir.

Barry Buzan’ın People States and Fear adlı çalışması güvenliğin derinleşmesi ve genişlemesi konusunda yapılan ilk adım ve çalışma niteliğindedir. Barry Buzan’a göre güvenlik, dar alandan çıkıp üzerinde düşünülmesi gereken bir alandır. Buzan’a göre geleneksel güvenlik anlayışınındevlet ve askeri güvenlik odaklı anlayışı revize edilerek

[65] Ünal Acar ve Ömer Urhal, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s.198.
[66] Roland Paris, **Human Security- Paradigm Shift or Hot Air**, International Security, Vol.26, No.2, Fall, 2001, s.97

genişletilmeli ve derinleştirilmelidir.[67] Barry Buzan devlet odaklı bir anlayışı savunurken, tehditlerin yalnızca askeri olmadığını belirtmektedir.

Soğuk savaş sonrası dönemle birlikte tehditlerin türlerininde çeşitlendiğini savunmaktadır. Bu türler askeri, politik, ekonomik, toplumsal, çevresel güvenlik tehditlerinden oluşmaktadır. Buzan'a göre bu tehdit türlerinin hepsi birbirleriyle iç içe geçmiş ve bağlantılı haldedir.[68]

4.2.Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem

1980lerin sonunda başlayan ve Sovyetlerin çöküşü ile sona eren Soğuk Savaş dönemi sonrasında iki kutuplu dünya düzeni yerini tek kutuplu yapıya bırakmıştır. Büyük bir ordu ve gelişmiş ekonomiye sahip ABD tek süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş bitiminde süper güç olan Amerikayı dengeleyecek alternatif bir güç ve devletin olmadığı görülmüştür. İki kutuplu yapının politikasını oluşturan çevreleme ve dengeleme politikası, nükleer caydırıcılık sona ermiştir. [69]

Sovyetlerin dağılmasıyla Varşova Paktı etkinliğini yitirmesine karşılık, NATO Soğuk Savaş sonrası dönemde de etkinliğini sürdürmüş ve yeni sisteme uyum sağlayan bir yapı haline gelmiştir.

Bu yeni döneme damga vuran en önemli olaylardan biri doğu ve batı olarak bölünen Almanya'nın birleşmesi olmuştur. Nato ve Varşova Paktı arasındaki bölünmüşlüğü simgeleyen iki Almanya'nın birleşmesi Soğuk Savaş'ın sona ermesi olarak algılanmıştır.

İki kutuplu yapıyla var olan ideolojik rekabet ve askeri güç dengesine dayalı rekabette son bulmuştur. Yeni uluslararası düzenle birlikte Mearsheimer iki kutuplu sistemin sağladığı istikrarın yerini belirsizliğe ve istikrarsızlığa yol açacağını belirtmiştir.[70] huntington ise yeni düzenle birlikte sistemde kimlik ve kültür farklılıklarının yeni sorunlara ve medeniyetler arası farklılıklara yol açacağını

[67] Buzan, **a.g.e.,** s.363.
[68] Buzan, **a.g.e.,** s.116-130.
[69] John G. Ikenberry, **The Stability of Post Cold War Order,** International Politics- Enduring Concepts and Contemporary Issues, Robert Jervis ve Robert Art (Ed.), USA, Longman Publishers, 2003, s.45
[70] Mearsheimer, **a.g.e.,** s.5-15.

vurgulamıştır.[71] Ancak uluslararası ilişkilerde oluşan yeni düzenle ilgili yapılan bu görüşler aktörler arasındaki ilişkileri belirleyecek nitelikte olmamıştır. Soğuk savaş sonrası oluşan yeni düzende aktörler arası siyasi ilişkileri düzenleyen unsur ideolojik çatışmaların ötesinde olmuştur.

Soğuk Savaşın sona ermesi uluslararası sistemde var olan tüm aktörler için farklı neticelere yol açmış ve yeni siyasi aktörler ortaya çıkmıştır. Uluslararası sistemde devletlerin ve yeni aktörlerin sayısının artması güvenlik sorunlarını karmaşıklaştırmış ve güvenlik anlayışını değiştirmiştir. Varşova Paktı'na üye olan devletler Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsız olarak yeni uluslararası düzende yerlerini almışlardır. Güvenliğe bakış açısı farklı şekiller almış, hacmi genişlemiştir.[72] Soğuk Savaş döneminde güvenlik algısı nükleer silahların yaratacağı tahribatlar üzerine kuruluyken, savaşın sona ermesiyle birlikte tehdit unsurlarıda farklı boyut almıştır.

Soğuk savaş sonrası dönemde küreselleşme ve teknolojinin hızla gelişmesiyle uluslararası sistemde politik, ekonomik sosyal ilişkilerde değişim sürecine girmiştir. Liberal görüşler, piyasa ekonomisi, demokrasi gibi yapılar evrensel normlar haline dönüşmüştür. Kapitalist ekonomik sistem dünyaya etkin model olmaya başlamıştır. Kapitalist ekonominin getirdiği gelişmeler karşılıklı bağımlılığı arttırmıştır. Küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın artması bütünleşme çabalarınıda beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve toplumsal çıkarlar, karşılıklı etkileşimi arttırmış ve bütünleşme gereksinimini getirmiştir. Uluslararası ilişkilerdeki bu yeni düzen ile Amerika Avrupa Asya kıtaları gibi dünyanın birçok bölgesinde bölgesel örgütlenmeler başlamıştır.

Küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın artması ile geleneksel askeri güç dengesi anlayışı yerini ekonomik çıkar dengesi anlayışına bırakmıştır. Buna bağlı olarakta uluslararası ilişkilerde aktörler birbirlerine düşman olmaktan çok rakip konumuna gelmişlerdir. Aktörlerin uluslararası ilişkilerde stratejilerini belirlemesinde ekonomi önemli bir duruma gelmiştir. Ancak küreselleşmeye rağmen bölgesel ve yerel çatışmalar yaşanmaktadır. Bu nedenle askeri güvenlik ve askeri güç önemini korumaya devam etmektedir.

---

[71] Samuel P. Huntington, **The Clash of Civilization, Foreign Affairs**, Vol.72, No.3, Summer, 1993, s.22-40.

[72] Gökhan Koçer, **Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği,** Uluslararası İlişkiler, C.1, S.3, Güz, 2004, s.110.

Uluslararası ilişkilerdeki yeni dönemle birlikte güvenlik algısı ve tehdit algısıda farklılaşmıştır. Devletlerin stratejilerinin belirlenmesinde süper güçlerin doğrudan etkisi azaldığı için güvenlik konusunda ulusallaşmışlarıdır. Çünkü devletler kendi ulus güvenliklerinin belirlenmesinde daha fazla söz sahibi olmuşlardır ve içinde bulundukları blokların stratejilerinden çıkmışlardır.

4.3. 11 Eylül ve Değişen Güvenlik Algısı

21. yyın ilk yıllarında yeni dünya düzeni ile birlikte küreselleşme yaşanırken 11 Eylül terörist saldırıları ile uluslararası sistem önemli bir dönüşüm noktasına girmiştir. Dünyadaki terör anlayışından uluslararası sisteme kadar birçok konu değişime uğramıştır. 11 Eylül saldırısının neden ve sonuçları hala tartışılıyor durumdadır ve ABD'nin yaşadığı en büyük terör saldırısıdır. Saldırının önemi doğurduğu hasarın büyüklüğünden çok hedefinin niteliğinden kaynaklanmaktadır. DTM'ne gerçekleştirilen saldırı ile tüm dünyada ekonomik sistemin sembolü olan yapı yıkılmış oldu. 11 Eylül saldırılarının uluslararası sistemde bu denli yankı bulmasının nedeni, Soğuk Savaş sonrasında yaşanan en önemli sıcak saldırı olmasından ve süper güç olan ABD 'ye gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Saldırı sonrası ABD başkanı George Bush'un yaptığı açıklamada ''teröristlerin Amerika'ya açtığı bir savaş olduğunu, bu savaşa cevap vereceğini, bunları kimin yaptığını bulacağını ve adalete teslim edeceğini'' belirtmiştir.[73] Bu konuşma ile birlikte ABD'nin terörizme yeni ve kesin bir savaşı ilan edilmiştir. Bush tarafından yapılan açıklamada El Kaide örgütü saldırılardan sorumlu tutulmuştur.

Daha önceleri birçok ülke terör saldırısına ve yıkımına uğramış olsada teröre karşı küresel savaş 11 Eylül saldırısı ile birlikte güvenlikleştirilen bir kavram olmuştur. 11 Eylül saldırıları ile birlikte terörizm küresel bir güvenlik sorunu olarak uluslararası ilişkilerde yerini almıştır. Dönemin başkanı Bush yaptığı açıklamalarla 11 Eylül saldırısının ve terörizmin küresel güvenliği tehdit altına aldığını vurgulamıştır. Bu

[73] Ülkü Halatçı, **11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Organizasyonu'nun Bir Değerlendirmesi,** Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, C.2, S.7, 2006, s.89.

açıklamalarıyla Bush Soğuk Savaş sonrasındaki ortaya çıkan düşmanı 'küresel terör' olarak tanımlamıştır. [74]

ABD tarafından yapılan açıklamalarda dünya güvenlik çalışmalarında ciddi önlemler alınıp stsratejiler geliştirileceği vurgulanmıştır. Terörle mücadele için geliştirilen stratejilerin en önemli noktaları kitle imha silahlarına sahip olan terör örgütlerine askeri müdahaleden kaçınılmayacağı; kendi ulusal çıkarları için gerekirse tek taraflı hareket edeceğini; demokrasiyi başta Müslüman ülkeler olmak üzere tüm dünyaya yaymak olarak açıklamıştır. [75]

11 Eylül terör saldırısı ile birlikte görülmüştürki küresel terörizm ABD'nin dış politika güvenlik anlayışında yeni aktör olarak yerini almıştır. Ulus devlet modeli siyasi modernizmin temeli sayılırken, 11 Eylül ile birlikte ulus devletin meşruiyeti sorgulanmaya başlamıştır. Küresel terör saldırısı ile birlikte ulus devlet yeniden şekillenme yoluna girmiştir. ABD'nin Amerika'nın çıkarlarını tehdit etmediği sürece uluslararası olaylara karşı çıkmasını savunan görüş, küresel terör olayı ile birlikte ABD'nin dış politika yaklaşımını dışa dönük olacak şekilde değişmiştir.

Ulusal güvenliğin küresel terörile risk altında olması, ulusal güvenliğin yalnızca kendi ülkelerinde değil, diğer ulusların kendi bölgelerinde izlediği politikalarlada ilişkili olduğu anlaşılmıştır. ABD, Afganistan ve Irak'a gerçekleştirdiği operasyonları bu politika çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Küresel terörizme savaş açan Amerika tarafından, Afganistanda Taliban yönetimi yıkılmış, Iraktaki Saddam rejimi devrilmiştir. Bu iki olayla birlikte anlaşılmıştırki ABD kendi ülkesinin güvenliğini, çok uzak coğrafyalarda bile koruma gereksinimi ile hareket etmektedir.[76]

Soğuk Savaş sonrası ile birlikte ABD'nin yeni güvenlik politikası yalnızca bir bloka karşı oluşturulmamıştır. 11 Eylül ile birlikte yeni güvenlik tehditleri kendi güvenlik alanlarından çıkarak, saha çok terörizmin neden olduğu güvenlik anlayışına kaymıştır. Bu nedenle 11 Eylül saldırısı, geniş bir güvenlikleştirme sürecinin başlamasına yol açmıştır. ABD'nin toplumsal, ekonomik, siyasi sorunlardan önce küresel terörizmi vurgulaması tüm dünyada güvensizlik sorunu oluşmasına yol açmıştır. Güvenliğin tüm dünyayı etkileyen bir sorun olması nedeniyle, tüm aktörler ortak çıkar

[74] Buzan, **a.g.e.**, s.119.
[75] Halatçı, **a.g.m.,** s.97.
[76] Karabulut, **a.g.e.,** s.258.

etrafında toplanarak ortak güvenlik yöntemleri ve toplu güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır.

4.4.Yeni Güvenlik Teorileri

Geleneksel güvenlik yaklaşımı ulusal güvenlik etrafında realistler, neorealistler ve liberaller tarafından şekillenmiştir. Bu üç teoriden realistler güç, neorealistler anarşizm, idealizm ise barış etrafında ulusal güvenliği yalnızca devlet odaklı olarak incelemişlerdir. Ancak küreselleşen dünya ile birlikte güvenliğin alanı karmaşıklaşmış ve daha da genişlemiştir. Bu nedenle geçmiş deneyimlerden yararlanılıp güvenliğin yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Ancak bu durum geleneksel güvenliğin reddedildiği manasına gelmemektedir.

1970li yıllarla birlikte geleneksel güvenlik yöntemlerinde yenilik yapılması gerektiği tartışmaları başlamıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve küreselleşmenin hızla yayılması köklü bir yenilenme sürecini beraberinde getirmiştir. Yeni tehdit türlerinin ortaya çıkması yeni problemleri ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getireceğinden yeni stratejiler üretmek gerekli olacaktır. Bu nedenle yeni güvenlik alanlarının çalışılması önem taşımaktadır. [77]

4.4.1.Kopenhag Okulu

Soğuk savaşın bitimi ve 1990larla birlikte Kopenhag Okulu güvenlik anlayışına önemli katkılarda bulunuştur. Barry Buzan 1983 yılında yazdığı People State and Fear adlı kitabında askeri güvenlik konularına eleştiriler yöneltmiş, ulus devlet merkezli paradigmalardan dolayı güvenliğin sadece askeri yönünün kabul gördüğünü ve dar anlamda tanımlandığını belirtmiştir.

Geleneksel güvenlik anlayışına göre güvenlik dendiğinde, devletlerarası ilişkiler önemliydi. Buzan'a göre ise devletlerin sosyal kültürel gelişmeleri, devletlerin iç yapıları da uluslararası güvenliği şekillendirmektedir.[78] Buzan'a göre güvenlik, yaşamın

[77] Walt, **a.g.m.,** s.106.
[78] Buzan, **a.g.m.,** s.60.

her alanında ele alınması gereken bir konudur. Her coğrafyada farklı tehdit algılamaları yaşanmaktadır. Bu nedenle güvenlik tüm dünyayı ele alacak şekilde değil, bölgesel analiz düzeyinde incelenmelidir. Buzan sadece askeri güvenlik anlayışını eleştirmiş, beş farklı güvenlik sektörünü analizine dahil ederek güvenliğin genişletilmesi ve derinleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu sektörler şunlardır:

- Askeri Güvenlik
- Politik Güvenlik
- Toplumsal Güvenlik
- Ekonomik Güvenlik
- Çevresel Güvenlik[79]

Buzan'ın sektörel kavramı 1990'a kadar çok fazla yankı bulmamış, 1990'lı yıllardan sonra fikirleri daha çok taraftar bulmuştur. Bunun en önemli nedeni, disipline hakim olan realizmin Berlin Duvarı'nın çöküşü, SSCB'nin dağılış sürecini öngörememesi ve küresel tehditlere salt askeri güvenliğin cevap verememesi olmuştur.

Kopenhag Ekolü'ne göre iki önemli kavram güvenlik çalışmalarına kazandırılmış ve dönemin güvenlik çalışmalarının yetersiz oluşunun sebebi açıklanmıştır. Kavramlardan biri Sektörel Güvenlik Analizi, ikincisi ise Güvenlikleştirme kavramıdır.

Güvenlikleştirme: Waever güvenlikleştirmeyi bir konuşma eylemi olarak açıklamıştır. Güvenlik çalışmalarında güvenlik söylemlerinin analize dahil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu durum bürokratların olağandışı tedbirler almasına meşruluk katmaktadır. *Güvenlikleştirme, aslında hiç de güvenlik meselesi olmayan, gündelik yaşama dair bir konunun varoluşsal bir tehdit olarak yansıtılmasını ve bir süre sonrada bu konunun bir güvenlik sorununa dönüşmesini ifade eder.*[80]

Güvenlikleştirme tanımlaması yapılırken üzerinde durulması gereken nokta bir konunun tehdit olarak nitelendirilmesidir. Yani güvenlik olabilmesi için bir tehditin olması gerekmektedir. Devletler tehdit algılarını kendileri belirlemektedir. Bu algı sayesinde varlıklarının nasıl devam etmesi gerektiğini belirlemektedirler. Konuşma eylemiyle oluşturulan tehdidin halk tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Halk

[79] Buzan, **a.g.m.,** s.363.
[80] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.80.

tarafından kabul edildiği takdirde güvenlik meselesi olacaktır. Yani önce aktörler tarafından tehdit söylemi oluşturulacak ve toplum tarafından kabul gördüğünde, güvenlikleştirme konusu olacaktır. Oluşturulan tehditlere karşı her türlü önlem alınabilecek ve meşruluk kazanabilecektir. Güvenlikleştirme ile bir konu tehdit olarak gösterilir ve diğer konulardan öncelikli hale gelir. Bu konu çözülmediği takdirde diğer konuların önemli olmayacağı algısı yaratılır. Bu sayede aktörler konuyu olağanüstü önlemlerle çözmeye çalışırlar ve meşrulaştırırlar.

Güvenlikleştirme, güvenlikleştirme yapan aktörün tercihiyle ilgilidir. Çünkü bir konunun güvenlikleştirme olup olmayacağının kararını aktörler verir. Örnek olarak 2003 yılındaki Irak Savaşı'nda Bush hükümeti'nin yaptığı güvenlikleştirme verilebilir. Dönemin yönetimi olan Bush hükümeti güvenlikleştirici aktör olarak gösterilebilir.

4.4.2.Eleştirel Teori

Eleştirel teori Soğuk Savaş döneminin bitmeye başladığı 1980li yılların sonlarıyla birlikte Uluslararası İlişkiler disiplinine giren ve o zamana kadar sorulan soruları ve cevapları sorgulayan bir teori olmuştur. 1990lı yıllarla birlikte kabul görmeye başlayan, sosyal bilimlere Frankfurt Okulu tarafından kabul ettirilen bir teoridir. Thedor Adorno, Max Horkheimer, Jürgen Habermas, Robert Cox en önemli temsilcilerindendir. Daha çok Marksizmden etkilenen teorisyenler insanların eleştiri yoluyla özgürleşmesine sıcak bakmaktadırlar. Eleştirel teori uluslararası ilişkilerde devletlerin tek aktör olarak anılması anlayışını reddederler. Eleştirel teorisyenlere göre iyi bir uluslararası ilişkiler analizi yapabilmek için devletlerin sadece dış politikalarına değil, kendi iç dinamiklerinin de analizlerine dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Eleştirel güvenlik anlayışı literatürde en çok hakimiyet gösteren realizmin güvenlik anlayışına yönelik eleştiriler getirmiştir. Bu eleştirilerin odağında realizmin devlet odaklı güvenlik anlayışı benimseyerek insan ihtiyaçlarını göz ardı etmesidir. Bireylerin yaşayabileceği en büyük güvenlik sorunu kendi iradeleri dışında maruz kaldıkları ekonomik, kültürel, toplumsal olgulardır. Bu faktörlerden dolayı ortaya çıkan bireylerin özgürlüğünü kısıtlaması durumu en büyük güvenlik sorunudur. Eleştirel

yaklaşıma göre güvenlik bireyde başlar, özgürlük ve güvenlik bir elmanın iki yarısı gibidir.[81]

Eleştirel teori hakim olan düzeni ve bu düzenin nasıl meydana geldiğini sorgulayan bir teoridir. Eleştirel teorinin güvenlik yaklaşımı ise, dünyayı özgürleştirme çerçevesinde ele almaktadır. *''Güvenlik, tehdidin olmayışı anlamına gelmektedir. Özgürleştirme, insanları yapmak istedikleri şeyleri özgürce seçmelerine engel olan fiziksel ve insani kasıtlardan kurtarmaktır. Savaş ve savaş tehdidi, fakirlik, kısıtlı eğitim, politik baskı gibi kısıtlardan biridir. Güvenlik ve özgürleştirme, aynı madeni paranın iki yüzüdür. Gerçek güvenliği sağlayan güç ve düzen değil, özgürleşmedir. Özgürleşme teori olarak güvenleşmedir''*

Eleştirel teori uluslararası ilişkilerin klasik devlet odaklı ve egemenliği anlayışının tersine olarak bireyin özgürleşmesiyle barışın sağlanabileceğini savunmuştur. Devletlerin kendi çıkarları yerine insan haklarını ön planda tuttuğu, maddi korkuların giderildiği, eşitsizlik ve ötekileşmenin olmadığı ortamda ancak barış mümkün olacaktır. Bu anlamda eleştirel güvenliğin üç temel ilkesi vardır: güvenliğin temel nesnesi olarak bireyi almak, güvenliği derinleştirmek ve güvenliği özgürleşmeye bırakmaktır. Güvenliğin yeniden tanımlanabilmesi için sorulması gereken ilk soru kimin güvenliği sağlanmalı olmalıdır. Daha önceleri geleneksel olarak güvenlikle ilgili sorular şu şekilde sorulmuştur: güvenliğimizi nasıl iyileştirebiliriz? Geleneksel güvenliğe göre kim sorusu devlet odaklı olarak alınmıştır. Devlet güvenlik için bir amaç değil araçtır. Ekonomik, askeri, siyasi, çevresel tehditler öncelikle bireyleri etkilediği için, bireyleri güvenliğin asıl nesnesi yapmak temel amaç olmalıdır.

4.4.3.Sosyal Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Yaklaşım

Sosyal Konstrüktivizm 1980li yıllarla birlikte realizme alternatif olarak ortaya çıkan eleştirel yaklaşım, sosyal inşacı veya üçüncü tartışma olarakta bilinen teoridir. Sosyal konstrüktivizm somut metaryal dünyayı açıklarken insan davranışlarını, karılıklı etkileşimleri ve bunların sonucunda ortaya çıkan yorumları da analizine dahil eden bir

[81] Zeynep Dağı, **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus Devletten Küreselleşmeye',** İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, s.145

teoridir.[82] Bu tanıma göre sosyoloji, psikoloji, siyaset, bilim gibi diğer sosyal bilimlerden de etkilenmiştir. Konstrüktivizme göre güvenlik, bireyler arasındaki etkileşim ile oluşan kültürel değerlendirmelerden doğan bir olgudur.

Konstrüktivizm neorealizm gibi yapısalcı bir teoridir. Uluslararası sistemin temel aktörleri devletlerdir. Ancak konstrüktivizme göre devletlerin çıkarları dışarıdan empoze edilmeyen sosyal yapılar tarafından oluşturulmaktadır. Ayrıca neorealistler uluslararası sistemin yapısını devletlerin kontrolü dışında görürken, konstruktivistler uluslararası sistemin yapısı devletlerin etkileşimleriyle değişmesini mümkün olarak görmektedirler. Sosyal konstrüktivizmin en önemli temsilcilerinden Alexander Wendt'a göre devletlerin uluslararası sistemin içindeki birbirleriyle etkileşimleriyle ülkelerin siyasi kimlikleri oluşmaya başlamıştır. Bu durum devletlerin siyasal çıkar ve güvenliklerini gözetmek için uygulayacağı politikaları oluşturmuştur.

Konstrüktivistler realist teorinin savunduğu ulusal güvenlik ve çıkar etrafında biçimlenen güvenlik anlayışını reddetmişlerdir. Sosyal konstrüktivizmin realizmden bir diğer farkıda devleti temel aktör olarak görmemeleridir. 1989da Almanya'nın birleşmesi, 1991'de AB'nin kurulması, 1991 yılında Körfez savaşının yaşanması, 1993'te başlayan Yugoslavya'nın dağılma süreci sosyal konstrüktivizmin güvenlik çalışmalarını en önemli siyasi gelişmeler olmuştur. Konstrüktivistlere göre realist argümanlar yaşanan bu gelişmeleri açıklamada yetersiz kalmıştır.

Konstrüktivist teorinin yeni güvenlik anlayışına yaptığı en önemli katkılarından biri 'Güvenlik Topluluğu' kavramı olmuştur. Karl W. Deutch tarafından geliştirilen güvenlik topluluğu kavramı uluslararası çatışmacı ortamda, yeni savaşlara engel olmak için sınır aşan iletişim ve hareketlilik yoluyla toplumların karşılıklı bağımlılık ilişkileri oluşturacağını varsaymaktadır. Buna göre devletlerarası güvenliğin koşulları tek yönlü askeri hamleleri değil, halklar arasında işbirliğinin arttırılması ve birbirleriyle ilgili olumlu algılar çerçevesinde davranması olacaktır. [83] Güvenlik topluluğu kavramı iletişim üzerine kurulmuştur. Realistlere göre uluslararası ilişkilerde devletler arasında güvenlik ikilemi ve aldatma ikilemi vardır. İletişimin önem kazanmasıyla devletler bu ikilemin önüne geçebileceklerdir.

---

[82] Tuncay Kardaş, Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?, **Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus Devletten Küreselleşmeye',** Zeynep Dağı (Der.), İstanbul: Alfa Yayınevi, 2007, s.133.
[83] Kardaş, **a.g.e.**, s.138.

4.4.4.Postmodernizm

Postmodernizm 1980li yıllarla birlikte uluslararası ilişkiler disiplinine girmiştir. Postmodern teorisyenler uluslararası ilişkiler disiplini içinde en çok eleştiriyi realizme yöneltmişlerdir. Realizmin temel aktör olarak kabul ettiği devletin gerekli olmadığını, oluşturulmuş bir öge olduğunu savunmaktadır. Yani modernite devleti yüceltmiş ve değerli bir varlık haline getirmiştir. Bu durum doğal ya da gerekli olarak düşünülmemelidir. Postmodernistlere göre devletlerin yükseltildikleri bu konum sorgulanmalı ve bireyler odak noktaya alınmalıdır. Buna göre postmodern kuramların ulus devlet olgusunu soguladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda eleştirel teorinin özgürleştirme görüşü ile aynı görüşü ortaya koymaktadır.

Postmodernizmin temel özelliği yeni bir teori oluşturmak yerine var olan teorilerin –özellikle realist bakış açısının- geçersiz kılınmasını sağlamaktır. Postmodernistler klasik realistleri bireyi, iç politikayı, sivil toplum kuruluşlarını göz ardı etmesinden dolayı eleştirmektedirler. Uluslararası ilişkilerin sadece güç üzerine kurulu olduğunu iddia emenin 'güvensizliğin' temel sebeplerini gizlemekten başka bir şey olmadığını savunmaktadırlar. Postmodernistler uluslararası ilişkilerde güvenliğe bakış açısında sistemde sadece devlet odaklı değil, insanların, farklı kültürlerin, dini grupların da korunması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Postmodernist teorisyenler devletlerin olmayan güvenlik sorunları ve endişeleri yarattığını savunmaktadırlar. Geçmişten bugüne devletlerin en önemli varlık sebebi halkının güvenliğini sağlamak olmuştur. Devletler bu nedenle güvenlikleştirme istemektedirler. Devletlerin olmayan tehdit ve tehlike algısı yaratmasının nedeni topraklarının bütünlüğünü savunmaktır. Örneğin soğuk savaş döneminde ABD ve Sovyetler ülke bütünlüklerini ve ulusal kimliklerini korumak için birbrlerini olduğundan daha büyük tehdit gösterme yoluna başvurmuşlardır.[84] Postmodernistlere göre devletler bugünde bu yola başvurmaktadırlar.

[84] Karabulut, **a.g.e.**, s.94.

4.4.5.Feminist Teori

Feminist teorinin güvenlik alanına dahil olması Kopenhag ekolü ile birlikte olmuştur. Feministler Kopenhag Ekolünün geleneksel güvenliğe yönelik eleştirileri ile birlikte güvenliğin geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Feminist teorinin bakış açısı Postmodern Kuram ve Eleştirel teoriye paralel şekilde genel olarak realizm güvenlik anlayışının eleştirisi üzerine olmuştur. Feminist kuram temel görüşlerini cinsiyet üzerinden şekillendirerek farklı bir bakış açısı getirmiştir. Feministlere göre realizmin bakış açıları olan devlet, güç, savaş gibi konuların eril egemen bir güvenlik olduğunu söylemiş ve bunu eleştirmişlerdir. Realizmin merkez aldığı konuların ötesinde ekonomi, sosyal eşitlik, adalet gibi konularda da çalışmalar yapılmasının gerektiğini savunmuşlardır.

Genel olarak Soğuk savaşa kadar olan dönemde askeri güvenlik, güç politikaları gibi konular eril faaliyetler olarak görülmekte, kadın ise korunması gereken birey durumundadır. Oysa Feminist teorisyenlere göre kadınlar savaşlara ve etkilerine doğrudan maruz kalan bireylerdir. Kadınlar, savaşların getirdiği felaketlerin yanında savaş sırasında psikolojik ve manevi şiddete uğrayan, eşlerini ve çocuklarını kaybeden taraftır. Bu durumda kadınların korunan olmaktan çok ezilen kişiler olduğunu söylemektedirler. Ancak tüm bu duruma rağmen savaşlar erkeklerle ilişkilendirilmiş bir konu olarak görülmektedir ve bunu değiştirmeyi amaçlamaktadırlar.

4.5.Güvenliği Yeniden Düşünmek Üzerine Değerlendirme

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve küreselleşme sürecinin de yaygınlaşması ile güvenliğin derinleşmesi ve genişlemesi, yeniden düşünülmesi hemen herkes tarafından kabul görür bir görüş halini almıştır. Ancak bu değerlendirmeler yapılırken bazı sorun ve eleştiriler karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlardan ilki yeni güvenlik anlayışını savunan teorisyenlerin bazılarının geleneksel güvenlik anlayışını tamamen yok saymalarıdır. Geleneksel güvenlik teorisyenlerinin savunduğu komşu devletler arasındaki çatışma ihtimali, devletlerin güvenliği sağlamadaki en önemli aktör oldukları ve askeri tehditler günümüzde hala en önemli tehditler olarak kabul edilmektedir.

Kuzey-Güney Kore, Hindistan-Pakistan arasındaki gerginlik, dünyanın her yerindeki etnik ve dini çatışmaların hala yaşanıyor olması örnek olarak gösterilebilir.[85]

Ulusal güç ve ulusal güvenlik konuları günümüzde devletlerin en önemli ana konusudur. Geleneksel tehditlerle de yeni güvenlik tehditleriyle de mücadele edecek olan devletlerdir. Ancak devletler için güvenlik esas konu olsada, hükümetlerin kitle imha silahları, uyuşturucu, göç, silahlanma gibi yeni güvenlik tehditleriyle ilgili etkinliği azalacaktır.[86] Bu bağlamda yeni güvenlik teorileri ve geleneksel güvenlik teorileri birbirinden ayrı düşünülemez ve ortak bir yaklaşım benimsenmelidir. Yeni güvenlik teorilerine yönelik diğer bir sorunda yeni güvenlik teoisyenlerine göre her konunun ve tehdidin güvenlik alanına dahil edilmesi ve sınırlarının fazlasıyla genişlemesidir.

Yeni güvenlik teorisyenlerine göre uluslararası sistemde ulus devletin merkez nokta olması yerini bireysel ve küresel düzeye bırakmaktadır. Bireysel olarak insan hakları ve ihtiyaçları; küresel olarak demokrasi, salgın hastalıklar, uyuşturucu, silahlanmayla mücadele gibi konular yeni değerler olarak yerini almıştır.

Yeni yaklaşımlara göre teknolojinin gelişmesi, yeni değerlerin ortaya çıkması ile eski temel değerler olan devletlerin egemenliği düşüşe geçmiştir. Bu bağlamda yeni yaklaşımlara göre güvenliğin nesnesi olarak devlet yerine birey koyulmakta, sosyal, ekonomik olarak inceleyerek özgürleştirmektedir. Devlet odaklı anlayışa yönelik eleştirilerim temelinde uluslararası sistemin ulus aşırı bir hal aldığı ve aktörlerin sayısının artmasıyla devletlerin tek karar verici olmaktan çıktığı yer almaktadır. Yeni güvenlik yaklaşımını savunanlar askeri odaklı güvenlik anlayışını savunan geleneksel teorileri eleştirip, güvenlik kavramının işbirliği, demokratikleşme, bütünleşme gibi askeri olmayan alanlarıda kapsaması gerektiğini savunmaktadırlar. [87] Çünkü devletlerin karşı karşıya kaldığı tek tehdit yalnızca askeri değildir. Askeri alan dışındaki konularda bireyleri ve devletleri tehdit edebilmektedir.

---

[85] Benjamin Miller, **The Concept of Security: Should It Be Redefined,** Journal of Strategic Studies, Vol.24, No.2, June, 2001. S.13.

[86] Çağrı Erhan, **Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele,** (Çevrimiçi) http://docplayer.biz.tr/1678779-Kuresellesme-doneminin-tehditleriyle-mucadele.html, (Erişim Tarihi: 24.09.2018)

[87] Miller, **a.g.e.,** s.18.

Günümüzde küreselleşme karşılıklı bağımlılığın artması ile askeri odaklı güç dengesi yerini, daha çok ekonomik bağlılığa dayalı çıkar dengesine bırakmıştır. Uluslararası sistemde çatışma halinde olan devletler yerini Hobbesçu düşman algısından Lockçu rakip kavramına bırakmıştır. Teknolojik gelişmeler ve ekonomik kalkınma devletler arasındaki stratejilerin belirlenmesinde önemli hususlar halini almıştır. Ancak tüm bu gelişmelerin yanında yaşanan bölgesel ve yerel çatışmalar nedeniyle askeri güvenlik önemini hala korumaya devam etmektedir.

SONUÇ

Güvenlik kavramı 1990lı yıllarla birlikte daha geniş ve karmaşık bir hal almıştır. Uluslararası sistemde yeni aktörler, farklı tehdit algıları ve bunlara bağlı olarak yeni güvenlik yaklaşımları hakim olmuştur. Geleneksel güvenlik anlayışındaki düşman kavramı yerini tehdit algısına bırakmıştır.

Günümüz dünyasını anlayabilmek için geleneksel kalıpların yanında yeni yaklaşımlara da ihtiyaç vardır. Bu durumun sağlanması için öncelikle küreselleşmenin varlığı göz önüne alınmalıdır. Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle tehdidin kaynağını bulmak daha zor duruma gelmektedir. Küreselleşme ile birlikte güvenlik sorunları da küreselleşmeye başlamıştır. Bu nedenle devletlerin tek başlarına çözemeyecekleri bu sorunlarla başa çıkmak için genişleyen güvenlik kavramının daha kapsamlı analizi yapılması gerekmektedir.

Güvenlik kavramı genişlerken tehdit algısı da somutluğunu yitirmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle ulusal ve uluslararası güvenlik konuları arasındaki ayrım kalkmaktadır. Ulus devletlerin dışında teröristler, dini gruplar gibi aktörlerde güvenliği tehdit edebilmektedir. Bu bağlamda güvenliğin yeniden düşünülmesi için yapılması gereken ilk adım yeni ve geleneksel tehditleri kapsayacak şekilde tanımlanmasıdır. Günümüz güvenlik sorunlarının çoğu, devletlerden ziyade bireylere yönelik tehditleri içermektedir. Bu nedenle devletlerden önce bireylerin güvenliği öncelik kazanmaktadır. Zira küreselleşme ile birlikte günümüzdeki güvenlik sorunları devlet kaynaklı tehditler olmaktan ziyade farklı tehdit unsurlarından kaynaklanmaktadır.

Geleneksel yaklaşıma göre devletler güvenliğin tek sorumlusu iken, yeni yaklaşımlara göre güvenlik tüm bireyler için ortaktır ve karşılıklı bağımlılığa dayanmaktadır. Küresel tehditler tüm bireyler için vardır ve rekabetten ziyade uluslararası işbirliği ve karşılıklı bağımlılığı vurgulamaktadır. Bu bağlamda yeni güvenlik yaklaşımlarına göre güvenliğin sağlanması farklılaşan sorumluluk bilincini de göstermektedir.

Soğuk Savaşın sona ermesi, küreselleşme yaşanması, 11 Eylül saldırıları tehdit ve güvenlik alanlarınında genişlemesine yol açmıştır. Nükleer silahların ve terörizmin yaygınlaşması, etnik ve dini çatışmalar, organize suçlar, çevre kirliliği gibi konular tehdit ve güvenliğin alanının genişlediğinin örnekleridir. Günümüzde devletler arasında

yaşanacak çatışma ve savaşların yaşanma ihtimali azalmış olsa da etnik ve dini çatışmalar kendini hala göstermektedir. Diğer bir yandan terör örgütlerinin aman, mekan ve etik değerleri tanımadan her an eylem yapabilecek olma yeteneğine ve gücüne sahip olmaları tehditlerin ne derece olduğunu göstermektedir.

Tehditlerin çeşitlenmesi ile birlikte güvenlik kavram ve boyutuda genişlemiştir. Savaşlar, silahlı çatışmalar durumlarının yanında çevre, sosyal, kültürel, enerji konuları da güvenlik tehditlerine eklenmiş ve küreselleşmiştir. Güvenliğin bu denli farklılaşması ve çeşitlenmesi geleneksel güvenliğin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda hem pozitivist eleştirel yaklaşımlar hem de Kopenhag yaklaşımı öne sürdüğü görüşlerle güvenliğin çeşitliliğini açıklamakta ve klasik yaklaşıma alternatif görüş sunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde devlet odaklı güvenlik anlayışı günümüzde yerini birey odaklı uluslararası güvenliğe bırakmaktadır. Bu çerçevede Bireyin güvenlik ihtiyaçlarını odak noktasında tutan bir güvenlik anlayışına politikalarda yer verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Cemal, *Değişmekte Olan Dünyada Silahsızlanma ve Türkiye, Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye,* Sabahattin Şen (Der.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1992, s.47.

Acar Ünal ve Urhal Ömer, *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm,* Ankara: Adalet Yayınevi, 2007.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.

Bakan, Zerrin Ayşe, *Soğuk Savaş Sonrasında Devlet Egemenliğinin Sınırlarına Normatif Bir Bakış,* Avrasya Dosyası, C.8, S.3, Sonbahar, 2002.

Baldwin David A.,'' Güvenlik Kavramı'', Çiğdem Şahin(Çev.), *Uluslararası Güvenlik Sorunları,* Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara: ASAM Yayınları, 2004.

Baylis John, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı,* Uluslararası İlişkiler, C.5, S.18, Yaz 2008. Ss.69-85

Brauch, Hans Gunter, *Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü,* Uluslararası İlişkiler, C.5, S.18, Yaz 2008. Ss.1-47.

Buzan, Barry, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era*, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991, s.17.

Buzan, Barry, Is International Security Possible?, *New Thinking About Strategy and International Security,* Ken Booth (Ed.), London, HarperCollins Academic, 1991.

Erhan,Çağrı Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele https://docplayer.biz.tr/1678779-Kuresellesme-doneminin-tehditleriyle-mucadele.html, (Mart 31,2018 tarihinde erişilmiştir)

Erhan, Çağrı, Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları, *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye,* Hakan Taşdemir (Der.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.

Dağı, Zeynep, *Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus Devletten Küreselleşmeye',* İstanbul: Alfa Yayınevi, 2007.

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji,* İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları, 2014.

Eralp, Atilla, Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealiz-Realizm Tartışması, *Devlet, Sistem ve Kimlik,* Atilla Eralp (Ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Halatçı, Ülkü, *11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Organizasyonu'nun Bir Değerlendirmesi,* Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, C.2, S.7, 2006.

Halle, Louis Joseph, Fahri Çeliker (Çev.), *Soğuk Harp,* Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, 1976.

Hobbes,Thomas, Leviathan, Semih Lim (çev.), İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2010.

Huntington, Sammuel P., *The Clash of Civilization, Foreign Affairs,* Vol.72, No.3, Summer, 1993.

Ikenberry, John G., *The Stability of Post Cold War Order,* International Politics-Enduring Concepts and Contemporary Issues, Robert Jervis ve Robert Art (Ed.), USA: Longman Publishers, 2003.

İnaç Hüsamettin, Güner Ümit, *Avrupa ve Amerikan Güvenlik Çalışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası,* Avrupa Çalışmaları Dergisi, C.6, S.1, 2006.

Jervis, Robert, *Cooperation Under the Security Dilemma,* Cambridge University Press, Vol.30, No.2, January 1978.

Kant, Immanuel, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Değerlendirme, https://docs.google.com/file/d/0BxRmz7bMCFBSQ1JUYndGdC1TY1E/edit (Nisan 4, 2018 Tarihinde Erişilmiştir)

Karabulut, Bilal, *Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek,* Ankara: Barış Kitabevi, 2015.

Kardaş, Tuncay, Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?, *Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus Devletten Küreselleşmeye',* Zeynep Dağı (Der.), İstanbul: Alfa Yayınevi, 2007.

Kissenger, Henry, İbrahim H. Kurt (Çev.), *Diplomasi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Koçer, Gökhan, *Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği,* Uluslararası İlişkiler, C.1, S.3. Güz, 2004.

Mearsheimer, John J., *A Realist Replay, International Security,* Vol.20, No.1, July 1995.

Mearsheimer, John J., *Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War,* International Security, Vol.15, No.1, Summer, 1990.

Miller, Benjamin, The Concept of Security: Should it be Redefined, Jorunal of Strategy Studies, Vol.24, No.2, June 2001.

Paris, Roland, *Human Security- Paradigm Shift or Hot Air,* International Security, Vol.26, No.2, Fall, 2001.

Sander, Oral, Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye, Sabahattin Şen (Der.), *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye,* Ankara: Bağlam Yayınları, 1992.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1990),* Ankara: İmge Yayınları, 1994.

Sandıklı, Atilla, Emeklier Bilgehan, *21.yyda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları,* Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi, 2011.

Tanrısever, Oktay, *Güç Devlet ve Ötesi,* Atilla Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Terörle Mücadele Kanunu, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf, (Nisan 4, 2018 Tarihinde Erişilmiştir)

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b37d2b76685c0.73863346

Tzu, Sun, *Savaş Sanatı,* Adil Demir(Çev.), İstanbul: Kastaş Yayınları, 2001.

Walt, Stephen M., *Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı,* Avrasya Dosyası- Güvenlik Bilimleri Özel, c.9, S.2, Yaz 2003

Waltz,Kenneth, *Anarchic Orders and Balances of Power,* Robert Koehene (der.), New York: Columbia University Press, 1986.

Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics,* Addison-Wesley Publishing Company, 1979,

Wendt, Alexander, *Anarchy is What States Make of It: The Social Power.Politics, International Organization,* Vol.46, No.2, Spring, 1992.

Yılmaz, Türel, Vestfalya Sisteminin Temelleri, *Uluslararası İlişkiler ''Giriş, Kavram ve Teoriler''* Haydar Çakmak (Ed.), Ankara: Platin Yayınları, 2007